

Uusi sovittelumenettely riita-asioissa

**Helsingin hovioikeuspiirin
laatuhanketyöryhmän raportti**

1. JOHDANTO	4
1.1. Toimeksianto	4
1.2. Työryhmän työskentely	4
2. TUOMIOISTUINSOVITTELUN ORGANISOINTI JA KÄYTÄNNÖN KOKE- MUKSET HELSINGIN HOVIOIKEUSPIIRISSÄ	6
2. 1. Espoon kärjäoikeus	6
2.2. Helsingin kärjäoikeus	8
2.3. Porvoon ja Loviisan kärjäoikeudet	11
2.4. Tuusulan kärjäoikeus	13
2.5. Vantaan kärjäoikeus	14
2.6. Helsingin hovioikeus	16
2.7. Yhteenveto	18
3. KATSAUS TUOMIOISTUINSOVITTELUUN POHJOISMAISSA	21
3.1. Norja	21
3.2. Ruotsi	22
3.3. Tanska	23
4. TUOMIOISTUINSOVITTELUN RANTAUTUMINEN SUOMEEN	24
4.1. Laki riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa (663/2005)	24
4.2. “Nopeampaa, halvempaa, inhimillisempää”	24
4.3. Koulutus ja tiedotus / tiedotus ja koulutus	25
4.4. Tuomioistuinsovittelun vahvuudet	26
5. TUOMARIN ROOLISTA TUOMIOISTUINSOVITTELUSSA	27
5.1. Tuomioistuinsovittelusta ja sen tavoitteista	27
5.2. Tuomioistuinsovittelun aloittaminen	28
5.3. Sovitteluun valmistautuminen	29
5.4. Sovittelun toteuttaminen	30
5.5. Sovittelun päättäminen	35
5.6. Sovintoehdotus	36
5.7. Sovinnon vahvistaminen	36
5.8. Muutoksenhaku sovinnon vahvistamiseen	41

6. ASIANAJAJAT JA TUOMIOISTUINSOVITTELU	43
6.1. Onko tuomioistuinsovittelu toiminut odotuksiesi mukaisesti?	43
6.2. Oletko itse ehdottanut tuomioistuinsovittelua päämiehellesi? Miksi/miksi ei?	43
6.3. Oletko havainnut eroja käräjäoikeuksien välillä / tuomareiden välillä suhtautumisessa tuomioistuinsovitteluun?	44
6.4. Millaiseksi olet kokenut asianajajan roolin tuomioistuinsovittelussa?	44
6.5. Onko menettelyn julkisuus aiheuttanut ongelmia käytännössä?	44
6.6. Koetko tuomioistuinsovittelun hyödylliseksi?	45
6.7. Oletko törmännyt erityisiin ongelmiin tuomioistuinsovittelussa?	45
7. LOPPUTOTEAMUKSIA	46

1. JOHDANTO

1.1. Toimeksianto

Helsingin hovioikeuspiirin laatuhankeeseen laajentamista valmisteleva työryhmä (laatutyöryhmä) on asettanut yhdeksi vuoden 2006 kehittämiskohdeeksi ja työryhmäksi uutta sovittelumenettelyä riita-asioissa käsittelevän työryhmän.

Työryhmän puheenjohtajana on toiminut kärjäjätuomari Tarja Honkanen (Helsingin kärjäjäoikeus) ja jäseninä hovioikeudenneuvos Maija Nyysönen (Helsingin hovioikeus), hovioikeudenneuvos Erkki Koivula (Helsingin hovioikeus), kärjäjätuomari Pekka Päivänsalo (Helsingin kärjäjäoikeus), kärjäjätuomari Tuula Myllykangas (Helsingin kärjäjäoikeus), kärjäjätuomari Seppo Ovaskainen (Espoon kärjäjäoikeus), kärjäjätuomari Jarmo Kilpelä (Vantaan kärjäjäoikeus), kärjäjätuomari Mikko Saleva (Tuusulan kärjäjäoikeus), kärjäjätuomari Maija-Liisa Karlsson (Porvoon kärjäjäoikeus) sekä asianajaja Gisela Knuts (Roschier Holmberg Asianajotoimisto Oy).

Toimeksiannon mukaan työryhmän tulee selvittää teeman osalta eri kärjäjäoikeuksien käytäntöä sekä muuta aiheeseen liittyvää käytäntöä. Raportin tulisi määritellä korkeatasoinen ja yleisesti hyväksyttävä menettelytapa sekä sisältää ehdotus siitä, miten erilaisia käytäntöjä saadaan yhtenäistetyksi.

1.2. Työryhmän työskentely

Työryhmä aloitti toimintansa miltei samanaikaisesti riita-asoiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (26.8.2005/663) voimaantulon kanssa. Työryhmän jäsenillä ei siten ollut työryhmän aloittaessa toimintansa käytännön kokemuksia tuomioistuinsovittelusta, eivätkä sen jäsenet olleet saaneet koulutusta sovittelijana toimimisesta. Työryhmä päätti kerätä mahdollisimman kattavasti tietoa hovioikeuspiirin alueella tuomioistuinsovitteluun tulleista asioista, sovittelijana toimineiden tuomarien kokemuksista ja mahdollisesti esiin nousseista kysymyksistä.

Työryhmä kokoontui viisi kertaa. Lisäksi työryhmän jäsenet osallistuivat raportin kirjoittamiseen seuraavasti: Honkanen on kirjoittanut jaksot 1 ja 2.7., Koivula ja Nyyssönen jakson 2.6, Päivänsalo jakson 7, Myllykangas jakson 2.2., Ovaskainen jaksot 2.1. ja 5, Kilpelä jakson 2.5., Saleva jakson 2.4., Karlsson jakson 2.3. ja Knuts jaksot 3 ja 6.

Sovitteluasioiden pienen määrän vuoksi monet työryhmän jäsenet ovat työryhmän toimeksiannon nyt päättyessä samassa tilanteessa, jossa olivat toimeksiannon alkaessa; sovittelukokemusta ei ole. Vain harvalla hovioikeuspiirin tuomarilla on ollut käytännössä mahdollisuus toimia sovittelijana. Näin ollen varsinaista käytäntöä sovitteluasioissa ei ole ehtinyt tämän vajaan vuoden aikana muodostua. Tuomioistuinsovittelu on edelleen uusi ja vieras menettely niin sovittelijoina toimiville tuomareille, asianajajille kuin asiakkaillekin. Tämän vuoksi työryhmä pyysi kärjätuomari Elina Haapasaloa kirjoittamaan osaksi raporttia näkemyksiään tuomioistuinsovittelun rantaantumisesta Suomeen (jakso 4.). Haapasalo on ollut tuomioistuinsovitte- lussa mukana alusta lähtien; ensin oikeusministeriön asettaman tuomiois- tuinsovittelua koskevan työryhmän jäsenenä (työryhmämietintö 2003:2), sen jälkeen toimimalla kouluttajana useissa oikeusministeriön järjestämässä koulutustilaisuuksissa ja osallistumalla tuomioistuinsovitte- lua käsitelleisiin kansainvälisiin seminaareihin.

Työryhmässä herätti kaksi kysymystä ylitse muiden keskustelua; sovittelu- asioiden vähäinen määrä sekä tuomarin rooli sovittelussa verrattuna tuoma- rin rooliin valmistelussa tapahtuvassa sovinnon edistämisessä. Tuomarin roolia tuomioistuinsovitte- lussa on pohdittu raportin jaksossa 5 ja jaksoon 7 on koottu työryhmän pohdintoja sovitteluasoiden vähäisestä määrästä.

2. TUOMIOISTUINSOVITTELUN ORGANISOINTI JA KÄYTÄNNÖN KOKEMUKSET HELSINGIN HOVIOIKEUSPIIRISSÄ

2. 1. Espoon käräjäoikeus

Sovitteluorganisaatio

- Sovittelijoina toimivat riita-osastojen (osastot 1 ja 2) neljä tuomaria, kum-maltakin osastolta kaksi tuomaria.

- Sovittelua koskevat asiat jaetaan jakolistasta ilmenevän vuorojärjestyksen mukaan kullekin sovittelijalle ottaen kuitenkin huomioon kunkin sovitteli-
jan sen hetkinen työtilanne.

- Sovittelijoille siirretään kaikki asiat, joissa on jossakin vaiheessa pyydetty sovittelua. Myös ne asiat, joissa sovittelupyyntö on esitetty haastehakemuk-
sissa, kirjallisessa vastauksessa, kirjallisessa lausumassa tai valmisteluis-
tunnossa, jaetaan sovittelijalle. Sovittelutuomari ratkaisee, siirretäänkö asia
sovitteluun. Sovintomenettelyn esille ottamista jo ennen valmisteluistuntoa,
yhteenvedossa ja valmisteluistunnossa on pidetty suositeltava. Espoon kä-
rjäoikeudessa on sovellettu myös käytäntöä, jossa sovittelija on tullut suo-
raan istuntoon ja valmisteluistunto on jatkunut välittömästi tuomioistuinso-
vitteluna, kun sovittelun mahdollisuus on tullut ajankohtaiseksi valmistelu-
istunnossa. Kokemukset tästä ovat olleet myönteisiä. Asianosaiset ovat ol-
leet tässä tilanteessa hyvin motivoituneita sopimaan asian.

- Sovittelija ottaa yhteyttä asianosaisiin puhelimitse. Suostumus sovitteluun
pyydetään kirjallisesti. Kutsu istuntoon toimitetaan kirjallisesti.

- Sovittelun aloituspäätös tehdään vain Tuomas -merkintänä. Sovittelun
aloittamispyynnön hylkäävä päätös ja päätös sovittelun lopettamisesta teh-
dään kirjallisena ja perustellaan lyhyesti.

- Sovittelu tapahtuu valmistelusalissa.

Sovitteluun tulleet asiat

- Espoon kärjäoikeudessa on 12.9.2006 mennessä tullut vireille 15 tuomioistuinsovittelua koskevaa asiaa, joista kaksi tullut vireille suoralla hakemuksella, kahdeksassa pyyntö on esitetty haastehakemuksessa tai kirjallisessa vastauksessa ja viidessä on valmistelustunnona todettu, että kysymyksessä on sovitteluun sopiva asia.

- Asioissa, joissa on jossakin vaiheessa pyydetty tuomioistuinsovittelun aloittamista on yhdessä asiassa kantaja ilmoittanut, että hän ei suostu sovitteluun, yhdessä asiassa katsottu, että kysymyksessä ei ole sovitteluun sopiva asia ja 13 asiassa sovittelu aloitettu

- Sovintomenettelyn lopputulos niissä asioissa, joissa sovittelu on aloitettu
Sovinto on vahvistettu viidessä asiassa
Sovittelu on lopetettu kolmessa asiassa.
Kesken on viisi asiaa

- Espoon kärjäoikeudessa sovintomenettelyssä käsitellyistä asioista on koskenut
kaksi palvelusopimukseen perustuvaa velkomusta
kaksi entisten avopuolisoiden välisiä velka- ja saatavasuhteita
kaksi asunto-osakeyhtiön ja osakkeenomistajan välistä velkomusta
kaksi urakkasopimuksen suoritusrikkomusta
kaksi lapsen elatusavun muuttamista
yksi yhtiökokouksen päätöksen moitetta
yksi vahingonkorvausta ja
yksi irtaimen kauppahinnan alentamista

- Espoon kärjäoikeudessa ei ole ollut toistaiseksi yhtään sellaista sovittelu-
luasiaa, joka olisi koskenut lasten huoltoa ja/tai tapaamisoikeutta.

2.2. Helsingin käräjäoikeus

Sovitteluorganisaatio

Laamanni on määrännyt Helsingin käräjäoikeuden sovittelijoiksi yhdeksän käräjätuomaria. Heistä neljä toimii perheasioita käsittelevällä osastolla ja yksi rikosasioita käsittelevällä osastolla. Muut käräjätuomarit käsittelevät osastoillaan riitakanteita. Mikäli haastehakemuksen yhteydessä esitetään sovittelupyynnö, Helsingin käräjäoikeudessa päätöksen asian siirtämisestä sovittelijalle tekee asiaa käsittelevä käräjätuomari. Sovittelijatuomariryhmässä on laadittu infolehtinen menettelystä. Tämä on liitetty sovitteluhakemusta koskevaan vastauspyyntöön. Tarvittaessa tämä on mahdollista liittää myös haastehakemuksen tiedoksiannon yhteyteen. Kun sovittelupyynnö on esitetty, toiseen osapuoleen on oltu yhteydessä kirjallisesti. Mikäli osapuolen puhelinnumero on ollut tiedossa, hänelle on voitu myös soittaa ennen kirjallista yhteydenottoa.

Sovitteluun tulleet asiat

Sovitteluasioita on Helsingin käräjäoikeudessa ollut 11.

Erilliset sovitteluhakemukset:

Erillisellä hakemuksella vireille tulleista sovittelupyynnöistä ensimmäinen on koskenut irtaimen esineen vuokraa ja toinen korvausta yhdistyksen historiikin laatimisesta. Kummankaan pyynnön osalta toinen osapuoli ei suostunut sovittelumenettelyyn. Jälkimmäisessä asiassa sovittelupyynnö tuli käsitellä yhdistyksen hallintoelimestä, ja sovittelijan mukaan tämä pitkitti ja hankaloitti suostumusta sovitteluun.

Kolmas erillisellä hakemuksella vireille tullut asia on konflikti asunto-osakeyhtiön ja yhtiön osakkeenomistajan välillä asunnon kosteusvaurion korjauskustannusten osalta. Kumpikin osapuoli suostui sovitteluun, mutta sovittelu ei johtanut sovintoon. Sovittelija totesi olevan myönteistä se, että sovittelussa voi pyrkiä alusta alkaen sovintoon eikä tarvitse panostaa vaatimus-vastausperusteisiin kuten riita- asian valmistelussa oikeudenkäynnissä. Sovittelija laati sovintoehdotuksen ja totesi sovittelun epäonnistuneen osit-

tain sen vuoksi, ettei asunto-osakeyhtiön hallitus päässyt yksimielisyyteen asiassa. Sovittelutilaisuudessa oli ollut osa hallituksen jäsenistä.

Viimeisimmässä hakemuksessa on ollut kysymys hinnanalennus- ja vahingonkorvausvaatimuksesta, joka on koskenut venemoottorin korjausta.

Haastehakemuksen yhteydessä vireille tulleet sovitteluasiat:

Haastehakemuksen yhteydessä vireille tulleissa sovitteluasioissa sovinto on vahvistettu kolmessa asiassa. Näissä asioissa riita-asiaa käsitellyt tuomari oli katsonut, että kyseessä on sovitteluun sopiva asia, ja osapuolet olivat suostuneet sovittelumenettelyyn

Ensimmäinen asia oli tullut vireille summaarisella haastehakemuksella, ja se koski sovittelijan mukaan muodollisesti asunnon yhteisomistajien keskinäistä velkomusta, mutta todellisuudessa haettiin sovintoa yhteisomistukseen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Sovittelutilaisuuksia oli ollut kaksi. Ensimmäisessä olivat läsnä vain asiamiehet. Tämä katsottiin tarkoituksenmukaiseksi, koska toinen osapuoli asui Pohjanmaalla saakka. Asian sovittelija on todennut, että asiamiesten on hyvä tiedostaa, ettei heillä sovittelussa ole samanlainen juttua ajava rooli kuin oikeudenkäynnissä.

Toisessa asiassa kysymys oli ollut samalla kiinteistöllä sijaitsevien kahden asunnon vesilaskun maksamisesta eli kuinka paljon kumpikin asunto käyttää vettä ja miten lasku pitäisi maksaa. Taustalla oli ollut paljon muitakin erimielisyyksiä. Kahden sovitteluistunnon jälkeen asiassa päästiin sovintoon, joka vahvistettiin. Sovittelija oli pitänyt erillisneuvottelujen tarkoituksen selvittämistä osapuolille tärkeänä. Sovittelija on myös miettinyt sovittelijan oikeutta ja velvollisuutta “ikään kuin vahvistaa”, mitä laki jostakin asiasta sanoo, sekä sitä, mikä on sovittelijan rooli sopimuksen tekemisessä. Sopimukset voivat olla pitkiä ja monimutkaisia ja herättävät näin ollen kysymyksen sovittelijan vastuusta sopimuksen juridisesta pitävyydestä (esimerkiksi sopimukseen liittyvät veroseuraamukset).

Kolmannessa asiassa kysymys oli kosteusvauriosta asunto-osakeyhtiössä. Sovittelijan mukaan erillisneuvotteluilla osapuolten kanssa oli merkitystä, kun osapuolet sopivat asunto-osakeyhtiön osakkaalle maksettavasta rah summasta.

Elatusavun korottamista koskevassa asiassa toinen osapuoli ei suostunut sovitteluun.

Sovittelussa, joka koski sähköurakkaan liittyviä laskusaatavia, sovintoa ei syntynyt.

Työntekijän palkkasaatavaa koskevassa asiassa sovittelija oli yrittänyt saada toiselle, sinänsä sovitteluun suostuneelle, osapuolelle ajallisesti sopivaa sovitteluistuntoa. Hän oli vedonnut kiireisiinsä. Sovittelija on kokenut tilanteen pulmalliseksi pohtien, onko tällaisessa tilanteessa edellytyksiä sovittelumenettelylle. Sovintoa ei syntynyt.

Asiassa, joka koskee asunto-osakkeen isännöitsijätodistuksen tilaamista, taustalla oli ollut perintö- ja testamenttikonflikteja. Sovinto ei syntynyt. Sovittelija katsoi, että sovittelulla saattoi kuitenkin olla osapuolten välejä taasoittava merkitys tulevan oikeudenkäynnin kannalta. Osapuolet olisivat voineet jatkaakin sovittelua, mutta sovittelijan mielestä sovittelulle täytyy olla aikaraja, kun menettely oli jo jatkunut kauan.

Viimeisimmässä haastehakemuksen yhteydessä esitetystä sovittelupyynnössä on kysymys panttaussitoumuksen tai sen seurauksen kohtuullistamisesta. Toisena osapuolena on verovirasto.

Lisäksi käräjäoikeudessa on ollut vireillä asioita, joissa on esitetty haastehakemuksen yhteydessä sovittelupyynnö tai riita-asiaa käsitellyt tuomari on katsonut, että kyseessä on sovitteluun sopiva asia, mutta molemmat osapuolet eivät ole suostuneet sovittelun aloittamiseen. Näitä tapauksia ei ole koottu tähän raporttiin erikseen. Tuomarit käyvät aktiivisia sovintoneuvotteluja valmisteluistunnossa ja moni juttu sovitaan valmistelussa.

Lapsia koskevat asiat:

Helsingin käräjäoikeuden perhe-asioita käsittelevälle osastolle sovitteluasioita ei ole saapunut. Vaikka kaikkia osapuolten konflikteja ei voida ottaa esille valmisteluistunnossa samalla lailla kuin sovittelumenettelyssä, asioita käsittelevät tuomarit käyvät lapsia koskevien asioiden valmistelussa jatkuvasti sovittelutyypistä keskustelua. Asioissa pyritään lasten edun mukai-

seen, vanhempien keskinäiseen sovintoon ennen mahdollista sosiaaliviraston selvitystä ja asian pääkäsittelyyn siirtämistä.

Muita havaintoja

Käräjäoikeuden sovittelijatyöryhmässä on pohdittu sitä, että sovittelijatuumarin tulisi tehdä päätös sovittelumenettelyn aloittamisesta eli myös kun haastehakemuksessa mainitaan sovittelusta, asia jaettaisiin sovittelijatuumarille. Kun sovittelupyyntöjä on tullut vähän, tietous sovittelusta etenkin käytännön tasolla ei ole levinnyt kärjätuomareille. Ryhmässä on pohdittu sovittelukoulutuksen tarvetta sekä tarvetta markkinoida sovittelumenettelyä. Näitä ei ole nähty pelkästään yksittäisen käräjäoikeuden asiaksi, vaan koulutuksen ja markkinoinnin tulisi tapahtua koko tuomioistuinlaitoksen osalta.

2.3. Porvoon ja Loviisan käräjäoikeudet

Sovitteluorganisaatio

Porvoon käräjäoikeudessa laamanni ilmoitti ennen lain voimaantuloa ottavansa sovitteluasiat hoitoonsa. Eräs kärjätuomari on laamannin ollessa esteellinen ottanut hoitaakseen yhden asian. Kaikki kärjätuomarit ovat ilmoittaneet halukkuutensa tarpeen vaatiessa sovittelutehtäviin.

Loviisan käräjäoikeudesta saatujen tietojen mukaan erityisiä päätöksiä sovittelijasta taikka menettelytavoista ei ole tehty, koska ei ole ollut sovittelupyyntöjäkään.

Sovitteluun tulleet asiat

Sovitteluun hyväksytyjä asioita on ollut kahdeksan. Erillisellä kirjallisella sovitteluhakemuksella on tullut vireille viisi asiaa, kaksi pyyntöä on haastehakemuksen yhteydessä esitetystä pyynnöstä hyväksytty sovitteluun ja yksi asia on pyynnöstä valmistelussa siirretty sovitteluun.

Asiaryhmistä suurin on ollut perhevarallisuutta (ositusta taikka perusteetto-

man edun palautusta) koskevat riidat, joita asioista on ollut neljä kappaletta.

Kolme asiaa on koskenut kiinteistön kauppahinnan alentamista ja/tai vahingonkorvausta ja yksi on liittynyt lasten huoltoon/tapaamisoikeuteen.

Kolmessa asiassa sovittelu on lopetettu toisen osapuolen sitä vaadittua ja erittäin suurten näkemuserojen vuoksi. Lasten huoltoasian ja yhden kiinteistön hinnanalennuksen sovittelu on päättynyt vahvistettuun sovintoon. Kolme asiaa on edelleen vireillä. Näistä asianosaiset ja sovittelija ovat yhdessä luonnostelleet sovintosopimusta. Sopimusluonnokset ovat asianosaisten harkittavina tällä hetkellä. Sovittelijan ilmoituksen mukaan on todennäköistä, että näistä kolmesta ainakin yksi aviovarallisuutta koskevan asian sovittelu päättyy tuloksettomana. Kahdessa lienee sovittelijan mukaan mahdollisuuksia sovintoon.

Loviisan käräjäoikeudesta on ilmoitettu, että siellä ei ole eikä ole ollut vireillä yhtään tuomioistuinsovitteluasiaa eikä pyyntöjä sellaisista ole esitetty.

Muuta merkittävää

Tuomioistuinsovitteluun tulleiden asioiden lukumäärään Porvoon käräjäoikeudessa lienee vuodenvaihteessa vaikuttanut laamanni Karlssonin paikallislehtiin antama haastattelu, jossa uutta menettelyä näkyvästi markkinoitiin. Käräjäoikeudella on myös oma, hyvin yksinkertainen hakemuslomake sovitteluun.

Toisaalta on todettava, että lupaavan alun jälkeen (ajanjakson vuodenvaihteesta 1.7.2006 asti) ei uusia sovittelupyyntöjä ole tullut.

Myöskin täytynee todeta, että erityisesti lasten huolto- yms. asioita pyritään asian valmistelussa hyvin aktiivisesti ja joustavasti ohjaamaan sovintoon.

2.4. Tuusulan käräjäoikeus

Sovitteluorganisaatio

Käräjäoikeuden kahdeksan käräjätuomaria käsittelevät kaikki sekä riita-, hakemus- että rikosasioita. Sovittelijoiksi on määrätty heistä neljä, joille sovitteluasioita jaetaan vuorojärjestyksessä. Jos haastehakemuksen yhteydessä esitetään sovittelupyyntö, päätöksen asian siirtämisestä sovittelijalle tekee asiaa käsittelevä käräjätuomari ja asia jaetaan sovittelijalle edellä mainitun vuorojärjestyksen mukaisesti.

Sovitteluun tulleet asiat

Erillisiä sovitteluhakemuksia on Tuusulan käräjäoikeudessa ollut kolme.

Ensimmäinen asia koski kiinteistönvälittäjän palkkiota tilanteessa, jossa kauppa ei ollut syntynyt ja jossa välittäjä katsoi olevansa oikeutettu palkkioon. Hakemuksen tekivät välitystoimeksiannon antajat. Välitysliikkeen asiamies, asianajaja, vastusti sovittelun aloittamista turhia kustannuksia aiheuttavana eikä sitä aloitettu. Kuitenkin asian käsittelijä kuunteli useissa puhelinkeskusteluissa asianosaisten kantoja ja sai aikanaan hakijoilta luettavakseen asianosaisten tekemän sopimuksen.

Toinen asia koski ositusta tai sen moitetta. Toinen osapuoli ei suostunut sovitteluun: Sovittelua ei aloitettu. Myöskään ei selvinnyt, olisiko asiaa voinut käsitellä sovintomenettelyssä.

Kolmas asia koski 17-vuotiaan pojan velkomusta äidiltään. Sovittelu aloitettiin ja suoritusvelvollisuuden sisällään pitänyt sovinto vahvistettiin vähän yli tunnin kestäneen istunnon lopussa. 17-vuotiaalle osapuolelle oli myönnetty oikeusapua ja hänen yksityiseksi avustajakseen oli määrätty asianajaja, jolle tuli maksettavaksi myös palkkiota valtion varoista.

Muissa asioissa ei edes sovittelupyyntöjä ole ollut. Lapsiasioissa ja laajoissa riita-asioissa sovinnon edistäminen vaikuttaa erillistä sovintomenettelyä järkevämältä ja tarkoituksenmukaisemmalta.

2.5. Vantaan kärjäoikeus

Sovitteluorganisaatio

Ennen lain voimaantuloa sovitteluun liittyviä menettelytapoja käsiteltiin mm. tuomarikokouksessa. Tuolloin sovittiin, että halukkaat tuomarit voivat toimia sovittelutuomareina. Näin päädyttiin siihen, että kärjäoikeuden 17 tuomarista 8 käsittelee ko. asioita. Varsinaisista menettelytavoista ei sovittu yksityiskohtaisesti ja tarkoitus oli, että asiaa käsitellään tarkemmin siinä vaiheessa, kun on kokemusta käsiteltävistä asioista. Jokainen kärjätuomari kohdaltaan arvioi omista jutuistaan, voitaisiinko ne siirtää sovitteluun.

Kärjäoikeudessa siirryttiin 1.9.2006 alkaen uuteen organisaatioon, jossa kärjäoikeuden kärjätuomarit toimivat kolmessa osastossa, joista kaksi käsittelee riita- ja rikosasioita sekä yksi pelkkiä rikosasioita. Aiemmin kaikki kolme osastoa käsittelivät sekä riita- että rikosasioita. Uudessa organisaatiossa sovitteluasiat kuuluvat rikososastolle, jonka viidestä tuomarista neljä on ilmoittanut halukkuutensa toimia sovittelutuomarina. Tapauskohtaisesti sovittelutuomari voi olla muukin tuomari, mikäli riita esim. koskee jotain tiettyä erikoisalaa, jota muutoinkin kärjäoikeudessa käsittelevät vain harvat tuomarit. Sovitteluun liittyviä menettelytapoja ei ole tähän mennessä tarkemmin käsitelty em. rikososaston tai muun elimen puitteissa.

Kärjäoikeus ei ole mitenkään erityisesti "markkinoinut" uutta ratkaisumahdollisuutta eikä kärjäoikeudella ole erityisiä itse laadittuja asiakirjamalleja kutsuista ym.

Sovitteluun tulleet asiat

Hakemuksella ei ole tähän mennessä tullut yhtään sovitteluasiaa. Myöskään muulla tavoin ei ole tullut vireille uutta juttua, jossa olisi esitetty sovintomenettelyn mahdollisuutta.

Ns. vanhoista riidoista sovitteluun on siirtynyt tuomarin aloitteesta kaksi asiaa. Molemmat ovat päättyneet sovinnolliseen ratkaisuun.

Toisessa oli kyse avoparin omaisuudenjaosta. Asiassa pidettiin yksi sovittelukokous, johon osallistuivat tuomari ja osapuolet. Käräjäoikeus vahvisti sovinnon, joka sisälsi muutakin kuin alkuperäinen riita.

Toisessa asiassa oli kyse asunto-osakeyhtiöriidasta, jossa osapuolina olivat yhtiö ja osakas. Riita oli ollut vireillä jo vuodesta 2000 lähtien ja siinä oli aikanaan annettu välituomio, jota oli käsitelty myös hovioikeudessa. Asiassa pidettiin neljä sovittelukokousta, joissa kokoajan saatiin sovittua tiettyjä yksityiskohtia. Lopputuloksena oli varsin yksityiskohtainen ja monipolvinen sopimus, joka sisälsi alkuperäisen riidan ulkopuolisia seikkoja.

Edellä kerrottuja riitoja voi luonnehtia varsin erilaisiksi. Ensinmainittu oli varsin yksinkertainen ja siinä sovinnon aikaansaaminen kävi varsin vaivattomasti. Jälkimmäinen oli täysin päinvastainen ja siinä etenkin sovittelutuomarin kyvyt ja kärsivällisyys merkittävästi edesauttoivat sovinnon syntyä. Tässä asiassa ei olisi ollut mahdollista antaa riitatuomiona vastaavanlaista lopputulosta.

Kun käräjäoikeudessa on ollut vain sanotut kaksi asiaa sovittelukäsittelyssä, ei voi esittää mitään yleisiä näkemyksiä käytännön menettelytavoista.

Muuta merkittävää

Kuluvan vuoden aikana on varmasti tullut vireille riitaisia asioita, jotka laatusa puolesta voitaisiin hyvin käsitellä sovittelussa. Usea käräjäoikeuden tuomari on jo ennen uutta sovittelulakia soveltanut varsin vapaata menettelyä pyrkiessään saamaan aikaan sovinnon. Tämä menettely on ilmeisesti jatkunut, joten asioita ei ole ollut tarvetta siirtää sovitteluun. Lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvissä riidoissa tuomarilla on jo muutoinkin velvollisuus käsitellä asiaa lapsen etu huomioiden, joten niissä sovittelulain mukainen menettely on pitkälti jo "sallittua". Näitä asioita ei siten käytännössä liene tarvetta siirtää sovitteluun.

Käräjäoikeudessa odotettiin sovittelulain tuovan uudentyyppisen menetelmän riidanratkaisuun. Odotukset eivät ole täyttyneet. Mikäli halutaan kynnysen madaltuvan tuomioistuinkäsittelylle, tulisi uutta sovittelua markkinoida. Tämä ei kuitenkaan liene yksittäisen käräjäoikeuden tehtävä.

2.6. Helsingin hovioikeus

Sovitteluorganisaatio

Helsingin hovioikeudessa on hyväksytty (johtoryhmän kokous 16.2.2006) seuraavanlainen toimintamalli sovittelumenettelyssä:

- sovittelijoina toimivat toistaiseksi kaksi valittua ho:n jäsentä (tällä hetkellä Erkki Koivula ja Maija Nyysönen)
- sovittelupyynnön ratkaisee asialle määrätty valmistelusta vastaava jäsen (vvj). Mikäli asialle ei ole vielä ehditty määrätä vvj:tä (esim. pyyntö tulee valituksen ohessa) pyynnön ratkaisevat sovittelijoiksi määrätyt jäsenet
- ennen sovittelupyynnön ratkaisemista on molempia asianosaisia kuultava ja molempien on suostuttava menettelyyn. Mikäli sovitteluun ryhdytään, asia siirtyy jommallekummalle sovittelijalle. Mikäli sovittelu ei johda tulokseen asia palaa alkuperäiselle vvj:lle. Mikäli kysymyksessä on XL tai XXL-kokoinen riita-asia, niin menettely voisi olla vaihtoehtoisesti sellainenkin, että juttuun perehtynyt vvj toimisi asiassa sovittelijana ja ellei sovintoa synny, hän tulisi esteelliseksi käsittelemään asiaa jatkossa. Tämä voisi toimia ainakin silloin, kun vvj on jo paneutunut asiaan.

Muissa hovioikeuksissa ei tietojemme mukaan ainakaan vielä keväällä 2006 ollut sovittelumenettelyn organisaatiomalleja olemassa.

Sovitteluun tulleet asiat

Helsingin hovioikeudessa on vuoden 2006 aikana käsitelty kahta sovitteluhakemusta. Ensimmäisessä tapauksessa, jossa hakemus saatiin aikaan hovioikeudessa jo vireilläollessa asiassa asianosaisia hieman provosoimalla, neuvoteltiin sovinnosta yhden hovioikeuden jäsenen ja esittelijän toimin. Neuvottelut eivät päätyneet sovintoon. Asia siirtyi takaisin normaaliin muutoksenhakumenettelyyn. Sovittelijana toimi jutun valmistelusta vastaava jäsen (vvj).

Toinen yritys tapahtui myöhemmin keväällä. Siinä pyynnön teki hovioikeudessa vireilläollessa asiassa toinen asianosaisista. Kun toinen osapuoli ei

suostunut sovitteluun hakemus hylättiin.

Muissa hovioikeuksissa ei saamiemme tietojen mukaan ole ollut yhtään sovittelutapausta, ainakaan sellaista, joka olisi päätyntä sovintoon.

Sovittelun merkitystä hovioikeudessa vähentää se, että sovittelun tai sovinnon eteen on jo aikaisemmissa vaiheissa tehty kaikki mahdollinen. Hyvä asianajotapahan jo edellyttää yhteyden ottamista vastapuoleen ennen asian viemistä oikeuteen. Hyvää asianajotapaa koskevien ohjeiden 34 §:n mukaan nimittäin ennen oikeudellisiin toimenpiteisiin ryhtymistä asianajan on ilmoitettava vastapuolelle päämiehensä vaatimuksista ja varattava vastapuolelle kohtuullinen harkinta-aika ja tilaisuus asian sovinnolliseen selvittämiseen. Kun riita-asia tai riitainen hakemusasia sitten tulee kärjäoikeuteen, sovintoon pyritään jo jutun valmisteluvaiheessa ja nykyisin käydään varmasti läpi myös sovittelumahdollisuus. Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 19 ja 26 §:ien mukaanhan tuomioistuimen on dispositiivisessa asiassa pyrittävä saamaan asianosaiset sopimaan asia ja tuomioistuin voi tehdä myös ehdotuksen asian sovinnolliseksi ratkaisuksi. Voitaneen sanoa, että hovioikeuteen mennessä on sovinnon/sovittelun eteen tehty jo hyvin paljon työtä ja hovioikeuteen tulevat vain todella riitaiset asiat.

Muuta

Sovittelulain tultua voimaan 1.1.2006 Suomessa on riita-asioissa ja riitaisissa hakemusasioissa voimassa kaksi erilaista sovintoon tähtäävää menettelyä: OK 5 luvun (ja 20 luvun) mukainen menettely asian valmistelussa sekä sovittelulain tarkoittama menettely. Uudella sovittelulailla ei ole kumottu OK 5 luvun mukaista ns. perinteistä sovintoneuvottelua riita-asian valmistelussa.

Kokemuksemme mukaan Helsingin hovioikeudessa riita-asian valmistelu on enimmäkseen kirjallista valmistelua esittelijän ja vvj:n toimesta ja valmisteluistuntoja pidetään hyvin harvoin. Sovintoon panostaminen on mahdollista vielä hovioikeudessakin, mutta parhaiten tämä onnistuisi juuri valmisteluistunnossa. Valmistelusta vastaava jäsen voi nähdäksemme vielä hovioikeudessakin tehdä Ok 5 luvun 26 §:n 2 momentin mukaisen sovintoesityksen ainakin, jos asianosaiset sitä pyytävät tai siihen suostuvat.

Tältä osin herää kysymys ainakin allekirjoittaneita hieman hämmentävä kysymys esteellisyydestä.

Sovittelulain 15 §:n mukaan sovittelija tulee jatkossa esteelliseksi, ellei sovintoa synny. OK 5 tai 20 luvun mukaisessa sovintomenettelyssä ei ole vastaavaa mainintaa esteellisyydestä. Sovellettavaksi tulee tältä osin ilmeisesti OK 13 luvun 7 § 2 ja 3 momentti, joiden mukaan tuomari on esteellinen käsittelemään samaa asiaa tai sen osaa uudelleen samassa tuomioistuimessa, jos on perusteltua aihetta epäillä hänellä olevan asiaan ennakoasenne hänen asiassa aikaisemmin tekemänsä ratkaisun tai muun erityisen syyn vuoksi tai jos joku muu seikka antaa perustellun aiheen epäillä tuomarin puolueettomuutta asiassa. Esteellisyys valmisteluistunnossa riippunee siis näin ollen siitä, kuinka voimakkaan kannan tuomari asiassa ottaa. Esteellisyys ei ole mikään automaatio OK 5 luvun mukaisessa sovintomenettelyssä päinvastoin kuin sovittelulain mukaisessa menettelyssä

- Uutta sovittelulakia sovelletaan 1.1.2006 alkaen tällöin hovioikeudessa vireilläoleviin juttuihin (ks. HE 114/2004 s. 63). Soveltaminen ei siis rajoitu hovioikeudessa 1.1.06 jälkeen vireilletulleisiin juttuihin.
- Sovittelupyynnön tulee hovioikeudessa aina liittyä täällä vireilläolevaan juttuun. Sovitteluhakemus asiassa, joka ei vielä ole tuomioistuimessa vireillä, kuuluu aina alioikeuden toimivaltaan.
- Sovittelupyynnöt ja sovittelut tulee käsitellä hovioikeudessa kiireellisinä asioina, vaikkei hovioikeuden työjärjestyksessä ole mainintaa asiasta. Tämän voitaneen katsoa johtuvan asian luonteesta.
- Hovioikeuden vahvistamassa sovinnossa pitää muistaa lausua alioikeuden ratkaisusta (sen kumoamisesta), ettei jää kahta erilaista tuomiota voimaan.

2.7. Yhteenveto

Hovioikeuspiirin tuomioistuimissa sovitteluasiat on keskitetty nimetyille sovittelijatuomareille. Kaikkiaan hovioikeuspiirin tuomareista 24 toimii sovittelijoina (Espoossa 4, Helsingissä 9, Porvoossa 1, Tuusulassa 4, Vantaalla 4 ja hovioikeudessa 2). Se, ketkä toimivat sovittelijoina vaihtelee tuomioistuimittain; Espoossa sovittelijoina toimivat riita-osastojen tuomarit,

Vantaalla rikososaston tuomarit, Helsingissä puolet sovittelijoista on hakemusasioista käsittelevältä osastolta, Porvoossa asiat on keskitetty yhdelle tuomarille, hovioikeudessa kahdelle ja Tuusulassa puolet kärjäoikeuden kahdeksasta tuomarista toimii myös sovittelijana. Työryhmässä ei ole nähty ongelmaa siinä, että sovittelu on organisoitu eri tuomioistuimissa eri tavoin.

Syyskuun loppuun mennessä on Helsingin hovioikeuspiirissä käsitelty 41 sovitteluun tullutta asiaa, jotka ovat jakautuneet eri tuomioistuinten kesken seuraavasti:

	yht.	erillinen hakemus	haaste- hakemus	valmistelussa
Espoo	15	2	8	5
Helsinki	11	4	7	
Loviisa	-	-	-	-
Porvoo	8	5	2	1
Tuusula	3	3	-	-
Vantaa	2	-	-	2
hovioikeus	2	1	-	1
	—	—	—	—
yhteensä	41	15	17	9

Sovitteluun tulleista 41 asiasta 13 on päätynyt sovintoon, 16 asiassa sovittelu on lopetettu ja loput asiat ovat kesken.

Sovitteluun tulleet asiat ovat koskeneet hyvin erilaisia riitoja. Työryhmän jäsenten toimittamien tietojen perusteella suurimmat asiaryhmät ovat entisten avio- tai avopuolisoiden väliset velka- ja saatavasuhdet, asunto-osakeyhtiön ja osakkeenomistajan väliset velkomukset ym. sekä irtaimen kauppahinnan alennusta koskevat jutut.

Työryhmä on kiinnittänyt huomiota siihen, että lasten huolto- ja tapaamis-oikeutta koskevia asioita on tullut sovitteluun vain yksi.

Helsingin hovioikeuspiirin kokemukset sovittelusta noudattelevat valtakunnallista linjaa. Suurista kärjäoikeuksista Turun kärjäoikeuteen oli elokuun

loppuun mennessä saapunut vain yksi vireillä olevaan juttuun liittynyt sovitteluhakemus, jossa ei vastapuolen vastustuksesta johtuen ollut aloitettu sovittelua. Tampereen käräjäoikeudessa puolestaan oli sanottuun päivään mennessä ollut kolme sovitteluhakemusta, joissa kaikissa oli päästy sopimukseen.

3. KATSAUS TUOMIOISTUINSOVITTELUUN POHJOISMAISSA

3.1. Norja

Norjassa aloitettiin vuonna 1997 kokeilu, jossa tuomioistuinsovittelua (*rettsmekling*) ryhdyttiin käyttämään tuomioistuimessa vireillä olevissa riitajutuissa. Kokeilu toimii siten, että viimeistään siinä vaiheessa kun vastaa- ja jättää asiassa vastineensa, juttua käsittelevä tuomari arvioi voidaanko asiaa ryhtyä sovitteluun. Päätös sovitteluun ryhtymisestä tehdään vasta kun osapuolilta on tiedusteltu heidän mielipidettään, joskaan osapuolten mielipide ei ole ratkaiseva edellytys sovitteluun ryhtymiselle. Tuomioistuin on kuitenkin päätöstä tehdessään annettava asiaankuuluva painoarvo osapuolten näkemyksille, kuten myös sille, millaiset mahdollisuudet asiassa näyttäisi olevan saavuttaa sovinto tai asian pelkistäminen. Sovittelijana toimii asiaa käsittelevä tuomari, muu tuomari tai ulkopuolinen henkilö, joka on perehtynyt sovitteluun ja/tai jutussa olennaisiin kiistakysymyksiin. Sovittelijan tehtävänä on päättää, miten sovittelu käytännössä toimitetaan. Sovittelija voi muun muassa neuvotella osapuolten kanssa erikseen ja tarjota asiassa omaa sovintoehdotustaan. Kokeilu on osoittautunut erittäin onnistuneeksi.

Norjan uusi siviiliprosessilaki *tvisteloven* tulee voimaan 1.1.2007. Laki tekee riita-asioiden käsittelystä pääsääntöisesti kolmiportaisen, pois lukien rahamääräisesti merkittävät asiat. Laki lähtee siitä, että oikeudenkäynti tuomioistuimessa on viimeinen keino ratkaista riita. Asianosaisten velvollisuus on neuvotteluihin pyrkiä sopimaan erimielisyytensä. Uusi siviiliprosessilaki edellyttää asianosaisilta konkreettista näyttöä vakavista neuvotteluyrityksistä, ja osapuolelle, joka laiminlyö neuvottelovelvollisuutensa, on asetettu kulusanktio.

Toisessa vaiheessa asia siirretään vaihtoehtoiselle riidanratkaisuelimelle, pääsääntöisesti sovitteluneuvostolle (*forliksråd*). Mikäli sovitteluneuvostossa ei päästä sovintoon, sovitteluneuvosto joko ratkaisee asian tuomiolla tai osoittaa sen alioikeuteen, mikäli riita osoittautuu liian monimutkaiseksi sovitteluneuvostossa ratkaistavaksi.

Kolmannessa vaiheessa, alioikeuskäsittelyssä, tuomioistuimella on uuden siviiliprosessilain mukaan laajat valtuudet osoittaa asia tuomioistuinsovitte- luun (*rettsmekling*). Painavista syistä asia voidaan osoittaa tuomioistuinso- vitteluun jopa vastoin asianosaisten tahtoa. Asiaa voidaan sovittaa myös tuomarin toimesta itse oikeudenkäynnissä, mutta tuomarin sovintotoiminta on (toisin kuin esim. Suomessa ja Ruotsissa) varsin rajoitettua. Tuomari ei muun muassa voi pitää erilliskeskusteluja osapuolten kanssa eikä tehdä so- vintoesitystä.

3.2. Ruotsi

Ruotsissa on jo vuodesta 1948 ollut mahdollista sovittaa tuomioistuimessa vireillä olevia asioita nk. erityisessä sovittelussa (*särskild medling*). Sovit- telu vaatii asianosaisten suostumusta. Sovittelijana voi toimia joko tuomari, joka ei aiemmin ole käsitellyt asiaa, tai muu sopivaksi katsottu henkilö. Asian valmistelussa mukana ollut tuomari voidaan määrätä sovittelijaksi vain sillä edellytyksellä, että hän luopuu asian tuomitsemisesta, mikäli asiassa ei synny sovintoa. Sovittelijana voi toimia jopa oikeustieteellistä koulutusta vailla oleva henkilö, mikäli hänet muutoin katsotaan soveliaaksi tehtävään. Joka tapauksessa osapuolten on hyväksyttävä sovittelija.

Tuomioistuinsovittelu ei ole saavuttanut erityistä suosiota Ruotsissa, ja *särskild medling* on näin ollen jäänyt lähes kuolleeksi kirjaimeksi. Syiksi tähän on esitetty, että *särskild medling* ei olennaisesti poikkea Ruotsin *rät- tegångsbalkenin* tarjoamasta tuomarin sovintotoiminnasta valmistelussa. Tämän vuoksi erillistä tuomioistuinsovittelua ei ole koettu erityisen hyö- dylliseksi.

Ruotsissa ollaan niin ikään uudistamassa siviiliprosessia, vaikka asiassa ei ole edetty yhtä pitkälle kuin Norjassa. Asian tiimoilta ollaan valmistelemas- sa mietintöä, joka julkistettaneen vuoden 2007 alussa. Mietinnön tehtävän- annossa on korostettu sovittelun merkitystä nopean, halvan ja oikeudenmu- kaisen ratkaisun kannalta. On odotettavissa, että mietintö sisältää kannanot- toja tuomioistuinsovittelun kehittämiseksi Ruotsissa. Mietinnön laatijaa on kehoitettu etsimään syitä siihen, miksi sovittelu ei ole Ruotsissa laajemmas- sa käytössä. Laatijan tulee myös miettiä, olisiko soveliaasta ottaa käyttöön itse prosessia edeltävä sovitteluvaihe. Mietinnössä pohdintaa ja mahdoli-

sesti jopa inspiraatiota tulevat mitä luultavimmin herättämään muiden Pohjoismaiden sovittelujärjestelmät.

3.3. Tanska

Maaliskuussa vuonna 2003 Tanskassa käynnistettiin tuomioistuinsovittelukokeilu. Kokeilun tarkoituksena oli saada käytännön kokemusta sovittelu-toiminnasta ennen päätöksen tekemistä siitä, tulisiko tuomioistuinsovittelu ottaa pysyvään käyttöön ja millaisessa muodossa se voitaisiin liittää osaksi tanskalaista järjestelmää. Kokeilu päättyi vuoden 2004 lopussa.

Kokeilun aikana sovittelua tarjottiin osapuolille ilmaiseksi. Sovittelu oli periaatteessa mahdollinen vaihtoehto kaikissa siviilioikeuden alaan kuuluvissa oikeudenkäynneissä, jotka oli käynnistetty tai käynnistettiin kokeilussa mukana olleissa tuomioistuimissa. Käytännössä kuitenkin sovitteluun ryhdyttiin ainoastaan, jos (i) kyseessä oleva riita oli sovittavissa osapuolten välisellä sopimuksella, (ii) kumpikin osapuoli halusi sovittaa ja (iii) kokeiluun osallistuva tuomioistuin piti riitaa soviteltavaksi sopivana. Jos mainitut edellytykset täyttyivät, tuomioistuin siirsi riidan sovitteluun ja keskeytti siksi aikaa asian käsittelyn. Jos sovittelu päättyi ilman, että osapuolet pääsivät asiassa sovintoon, riita siirtyi takaisin tavanomaiseen tuomioistuin-käsittelyyn.

Kokeilun pohjalta laadittiin kattava arviointiraportti, jonka perusteella Tanskan oikeusministeri päätti, että tuomioistuinsovittelun integroinnista Tanskan oikeusjärjestelmään tullaan valmistelemaan esitys. Tällaista esitystä ei kuitenkaan vielä tähän mennessä ole annettu.

4. TUOMIOISTUINSOVITTELUN RANTAUTUMINEN SUOMEEN

4.1. Laki riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa (663/2005)

Kun ajatellaan tuomioistuinsovittelun kehittämistä suomalaisen tuomarin instrumenttina riitojen ratkaisemisessa, on varmasti paikallaan kysyä, miksi menettelyä koskeva laki on säädetty. Mikä oli kimmokkeena menettelyn omaksumiseen käytettäväksi meillä.

Suomessa uudistettiin riita-asiain käsittely 1990-luvun alussa varsin nykyaikaiseksi ja prosessimuodollisuuksiltaan joustavaksi. Luotiin laajan ja suppean riita-asian käsitteet sekä kaksivaiheinen valmistelu ja pääkäsittely. Tuomioistuinkäytännössä menettelyä on edelleen hiottu, esimerkiksi riidan kohteen ja mahdollisen sitä laajemman sovinnon tekemisessä, ja käsittääkseni meillä on varsin ”asiakasystävällinen” menettelylaki.

Uskallankin sanoa, että tuskin moni tuomari osasi kaivata erillistä, varsinaisen prosessin ulkopuolella tapahtuvaa riidan sovittamista.

Riita-asioiden keskimääräiset käsittelyajat Suomessa ovat varsin kohtuulliset - ja kansainvälisesti arvostellen hyvät elleivät vielä paremmat. Jutun vieminen ratkaistavaksi eri oikeusasteissa vaatii toki aikaa.

Oikeudenkäyntikulut ovat korkeat. Nimenomaan keskiluokan kansalaiselle oikeudenkäyntikulut muodostavat varmasti tosiasiallisen esteen hänen elämänsä häiritsevänkin konfliktin tuomiselle tuomioistuimen ratkaistavaksi. On kai kuitenkin selvää, että sovittelumenettely ei tullut ajankohtaiseksi kulukysymyksen ratkaisuna vaikka siitä on puhuttu oikeudenkäyntikulujen yhteydessä useammassakin yhteydessä (esimerkiksi kulutajariitatyöryhmän loppumietintö, KTM 12/2002).

4.2. ”Nopeampaa, halvempaa, inhimillisempää”

Sovittelusta puhutaan mielellään otsikoilla: ”nopeampaa, halvempaa, inhimillisempää”. Luulen, että nämä samat sanat ja asiat kuvaavat tämän päivät

trendejä, ilmassa liikkuvia iskulauseita ja mielissä kulkevia ajatuksia. Tuomioistuinsovittelu on “tämän ajan tilauksesta” syntynyt menettelytapa.

Kansalaiset tekevät lukemattomia sopimuksia, suuria ja pieniä. He elävät osana mitä erilaisimpia kokonaisuuksia, joissa heillä on vastuita, velvollisuuksia ja oikeuksia. Nämä tilanteet synnyttävät luonnollisesti yhä enemmän konflikteja eri osapuolten välille. Jokin riitatilanne on enemmän elämää häiritsevä kuin toinen eikä tätä aina mitata rahassa. Mutta jos konfliktin ratkaisemiseen kuluu suurehkoja rahamääriä suhteessa sen merkittävyyteen, jos siihen liittyy loukatuksitulemisen tunnetta, jättää kansalainen sen mielummin ratkaisemattomaksi “piikiksi lihaansa” - ja menee eteenpäin (kommentilla: “asia on jo moneen kertaan ohi, kun korkein oikeus antaa siitä ratkaisunsa.”)

Näkisin, että monta kertaa tällaisissa tilanteissa tuomioistuinsovittelu on käyttökelpoisempi kuin varsinainen riitaoikeudenkäynti.

4.3. Koulutus ja tiedotus / tiedotus ja koulutus

Meidän ongelmamme on nyt tiedottaminen! Kuinka saamme sovittelumenettelyä mielestämme oikeasti tarvitsevat kansalaiset löytämään sen käyttöönsä. Ja kuinka saamme tuomarit, jotka eivät vielä tunne menettelyä, tunnistamaan sen erilaisuuden sovinnonedistämiseen verrattuna.

Tuomareiden kouluttaminen on varmasti helpompaa kuin kansalaisten. Mutta molemmat laidat tässä polussa on! Ensiksi on koulutettava tuomarit sovittelijoiksi, sillä he joutuvat käytännössä valistamaan asiakkaitaan. Näin se on ollut aikaisemmin ja näin se luontevasti on. Eivätkä tuomarit tätä rooliaan edes vierasta silloin kun he varmasti tietävät, mistä on kysymys.

Tuomioistuinsovitteluntielle lähteminen on tuomarille iso askel - teksi mieli sanoa - tuntemattomaan. Tiedän, että esimerkiksi Kanadassa ja Norjassa, joissa riitojen sovittelua tuomarin johdolla tuomioistuimessa nyt menestyksellä harjoitetaan, on menettely aloitettu kokeiluna ja vähitellen. Menettely on ollut käytössä molemmissa maissa nyt 10 vuoden ajan. Kanadassa se on edelleen käytössä vain osassa valtiota. Myös Hollannissa sovittelumenette-

lyn tuominen tuomioistuimeen on aloitettu jo vuonna 1999 ja siellä koulutus on tänä päivänä laajamittaista. Jokaisessa näissä maassa aloitus on ollut päättäväistä, avoimuuteen, tietoon ja koulutukseen perustuvaa.

4.4. Tuomioistuinsovittelun vahvuudet

Sovittelu voi näyttää jutustelulta, mutta se ei ole jutustelua!

Sovittelu voi näyttää täysin vapaamuotoiselta, mutta se ei ole täysin vapaamuotoista!

Sovittelu voi näyttää spontaanilta, mutta se ei ole spontaania!

=> Sovittelijan on kuljettava tilanteessa aina hieman osapuolten edellä.

=> Sovittelijan on oltava luova ja sitkeä autamaan osapuolia hakemaan ja löytämään sovinnon rakennuspalikoita!

Silloin jos ja kun tilanne yrittää luisua johonkin edellä väitettyyn tilaan, on sovittelijalla tukirankanaan ajatusmalli sovittelun vaiheistuksesta. Hänen on asetettava tilanne sille paikalle, missä hän käsittelyn vaiheistuksessa on, ja palattava sovittelijan rooliinsa.

Toisaalta meidän on myös kerrottava yleisölle sovittelumahdollisuuden olemassaolo. Kun tällainen laki on säädetty, on kansalaisilla oikeus tietää, että heillä on sellainen käytettävissään. Mitä paremmin (= selkeästi, asiallisesti, havainnollisesti) tiedottaminen tehdään, sitä pikemmin oikea kysyntä ja tarjonta kohtaavat toisensa. Kansalaisia valistettaessa on syytä ottaa esille myös se, että sovittelu on tuomioistuintoimintaa ja että tuomari toimii virassaan vaikkakaan **ei** asiaa **ratkaisevana** tuomarina. On myös tärkeää ottaa esille heidän oman sitoutumisensa merkitys, halukkuus saada erimielisyyden menneisyyteen ja suunnata ajatukset tulevaisuuteen.

On varmaa, että erimielisyyksien ratkaiseminen sovittelussa, pukematta riittää oikeudellisiin puitteisiin väitteineen ja näyttöineen, on tullut myös Suomen tuomioistuimiin jäädäkseen. Otetaan se hyvään käyttöön.

5. TUOMARIN ROOLISTA TUOMIOISTUINSOVITTELUSSA

5.1. Tuomioistuinsovittelusta ja sen tavoitteista

Riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa annettu laki (26.8.2005/663, myöhemmin sovittelulaki) tuli voimaan 1.1.2006. Samassa yhteydessä tuli voimaan myös laki sovintoa koskevan oikeudenkäymiskäärän 20 luvun muuttamisesta (26.8.2005/664).

Tuomioistuinsovittelu on kokonaan uusi instituutio suomalaisessa oikeusjärjestelmässä. Riita-asian käsittely yleisessä tuomioistuimessa voidaan keskeyttää ja asia voidaan siirtää sovittelavaksi sovittelutuomarille. Myös sellainen asia, joka ei ole vireillä tuomioistuimessa, voidaan saattaa tuomarin sovittelavaksi sovitteluhakemukselle (ks. *Ervasti: Sovittelu tuomioistuimessa* 2005 s. 136).

Käytännön kokemuksia tuomioistuinsovittelusta on ehtinyt kertyä vasta varsin lyhyeltä ajalta. Sovittelussa käsiteltävien asioiden määrä on Helsingin hovioikeuspiirin käräjäoikeuksissa ollut toistaiseksi melko pieni siten, että enimmillään asioita on yhdessä käräjäoikeudessa ollut parinkymmenen luokkaa. Toistaiseksi vaikuttaa siltä, että tuomioistuinsovittelun tarjoamia mahdollisuuksia konfliktinratkaisulle ei ole vielä kunnolla tiedostettu. Osaltaan tähän on todennäköisesti vaikuttanut jo tähän mennessä käräjäoikeuksissa riita-asioiden valmisteluistunnoissa tapahtunut aktiivinen sovintoon pyrkiminen ja varsinkin perheoikeudellisissa hakemusasioissa sovelletut sovinnollista ratkaisua edistävät menettelytavat. Riidan osapuolet ja monet tuomaritkaan eivät ole ehkä vielä mieltäneet sitä, mitä uutta tuomioistuinsovittelu voisi tarjota.

Riita- ja hakemusasioissa tapahtuva sovintoon pyrkiminen ja tuomioistuinsovittelu eroavat kuitenkin olennaisesti toisistaan menettelyjen tavoitteiden ja toteuttamismuodon suhteen, minkä seurauksena myös sovittelijana toimivan tuomarin rooli eroaa riita- tai hakemusasian valmistelusta vastaavan tuomarin roolista. Menettelyjen ero voidaan pelkistää siten, että sovittelun tarkoituksena ei ole antaa oikeutta perinteisessä mielessä vaan auttaa synnyttämään ratkaisu, joka on osapuolten tahdon mukainen ja lopettaa kon-

fliktin. Tämän mukaisesti myös sovittelijan tehtävänä ei ole niinkään vastauksen antaminen asianosaisten oikeusturvaodotuksiin vaan yhteisymmärryksen ja kaikkia osapuolia tyydyttävän ratkaisun löytäminen (ks. HE 114/2004 s. 19 ja *Ervasti: mts. 139*).

5.2. Tuomioistuinsovittelun aloittaminen

Sovittelulain 3 §:n mukaan sovittelun edellytyksenä on, että asia soveltuu sovittelavaksi ja sovittelu on muuten tarkoituksenmukaista osapuolten vaatimuksiin nähden

Sovittelun aloittaminen edellyttää sovittelulain 4 §:n 3 momentin mukaan kaikkien osapuolten suostumusta.

Sovittelulain esitöiden mukaan sovittelusta tulisi kieltäytyä, jos osapuolet eivät ole tasaveroisessa asemassa ja oikeudellisen asiantuntemuksensa tai taloudellisten voimavarojensa puolesta heikommalla osapuolella on sellainen etu kysymyksessä, joka on asianmukaisimmin ratkaistavissa oikeudenkäynnissä voimassa olevaa oikeutta soveltamalla. Epätasapainoa voidaan toisaalta korjata siten, että sovittelija ilmoittaa esim. ilman avustajaa olevalle osapuolelle, että tämä sovittelijan käsityksen tarvitsee avustajan sovitteluun. Asia voi myös olla sillä tavoin hahmottomaton, että ei ole edellytyksiä sen sovitteluksi tuomioistuimessa (ks. HE 114/2004 s. 20). Asiassa tulee lisäksi olla mahdollisuuksia sovinnolliseen ratkaisuun pääsemiseen (ks. HE 114/2004 s. 29). Jos jo etukäteen on tullut selväksi, että toinen osapuoli ei ole käytännössä lainkaan valmis tinkimään vaatimuksistaan, sovittelulle ei liene edellytyksiä. Sovittelulain esitöissä todetaan myös, että sovittelua ei tulisi käyttää niin, että osapuolen pääseminen oikeusjärjestyksen mukaisiin oikeuksiinsa sen johdosta viivästyisi tai estyisi. Näin olisi etenkin silloin, jos vastapuoli on menetellyt moitittavasti, osapuolen oikeuksia ilmeisen tietoisesti loukaten (ks. HE 114/2004 s. 29). Sovittelun torjumiseen tällä perusteella täytynee suhtautua pidättyvästi ja katsoa, että se soveltuu vain todella selviin ja ilmeisiin osapuolen oikeuksien loukkaamistilanteisiin. Erilaiset sopimukseen perustuvat ja sopimussuhteen ulkopuoliset vahingonkorvausvaatimukset soveltuvat sinänsä hyvin sovittelaviksi. Sovittelu ei ole tarkoituksenmukaista myöskään silloin, jos kysymyksessä

oleva etu tai vaatimus on taloudelliselta merkitykseltään niin vähäinen, että sen sovittelu tuomioistuimessa olisi odotettavissa olevaan työmäärään ja asiasta aiheutuvaan käsittelymaksuun nähden epäsuhteessa (ks. HE 114/2004 s. 29). Lasten huoltoriidassa osapuolten patologinen ja hyökkäävä käyttäytyminen voi olla este sovittelulle (ks. Ervasti: mts. 208).

5.3. Sovitteluun valmistautuminen

Riita-asian valmistelussa tapahtuvan sovintoon pyrkimisen suhteen on katsottu, että sovinnolle otollinen ilmapiiri syntyy asian huolellisesta ja perinpohjaisesta valmistelusta, millä tarkoitetaan asianosaisten vaatimusten ja niiden perusteiden sekä niistä muodostuvan asianosaisten erimielisyyden huolellista selvittämistä. Tuomari pyrkii valmistelussa hahmottamaan asian siten, että lainmukaisen ratkaisun tekeminen olisi mahdollista (ks. Laukkanen: Tuomarin rooli 1995 ss. 285 ja 290). Sovittelijan tehtävä poikkeaa valmistelusta vastaavan tuomarin tehtävästä siinä, että hänen tulisi rakentaa luottamuksellinen keskusteluyhteys osapuolten välille ja avustaa heitä siinä, että heidän näkemyksensä kohtaavat siten, että he voivat sopia erimielisyytensä. Kun valmisteluistuntoon valmistautuva tuomari laatii yhteenvettoa, hänen päätavoitteensa on oikeustositseikkojen ja sovellettavien oikeusnormien selvittäminen siten, että valmistelu mahdollisimman hyvin palvelee oikeudellisesti oikeaan ja hyvin perusteltuun ratkaisuun pääsemistä. Riita-asia on tosin valmisteltava myös siten, että menettely palvelee sovinnon aikaansaamista (ks. Laukkanen: mts 289). Tuomari ensisijainen tavoite on kuitenkin asian ratkaiseminen juridisesti oikein. Sovittelijan tavoitteena on sen sijaan keskusteluyhteyden rakentaminen osapuolten välille ja sovintoon pääseminen. Sovittelijan tulisi valmistautua sovitteluun siten, että sovittelu mahdollisimman hyvin edistää osapuolten keskusteluyhteyden ja yhteisymmärryksen saavuttamista. Sovittelun toteuttamista edistää se, että sovittelija tuntee hyvin asian. Kun riita-asian käsittelyyn valmistautuva tuomari erittelee riidattomia ja riitaisia oikeustositseikkoja ja selvittää sovellettavia oikeusnormeja, sovittelijan tulisi mieluummin miettiä, mitkä ovat osapuolten todelliset tarpeet, mitkä ovat kummankin osapuolen näkökulmasta asian kiipupisteet ja miten osapuolet voitaisiin saada löytämään kummankin tarpeet tyydyttävä ratkaisu. Sovittelijan kannattaa myös jo etukäteen suunnitella,

miten sovitteluprosessi toteutetaan. Usein osapuolten todelliset tarpeet ja asian kipupisteet selviävät vasta osapuolten kanssa yhdessä ja erikseen keskusteltaessa. Riita-asioissa laadittava yhteenveto ei välttämättä edistä sovittelun toteuttamista. Laajassa ja monimutkaisessa asiassa lyhyen selvityksen laatiminen keskeistä tapahtumista saattaa olla eduksi asian käsittelylle.

Riita-asian valmistelussa tapahtuvan sovittelun suhteen asianosaisten henkilökohtainen läsnä olo valmisteluistunnossa on tärkeää, koska se tukee asianosaisten erimielisyyden hahmottamista ja sovinnon aikaansaamista (ks. Laukkanen mts. 289). Sovittelussa osapuolten henkilökohtainen läsnä olo on vielä tärkeämpää kuin riita-asian valmisteluistunnossa, koska sovittelun tulee tapahtua osapuolten lähtökohdista käsin ja siten, että osapuolten erimielisyyttä käsitellään vapaamuotoisesti tosiseikoista eikä niiden oikeudellisesta kvalifioinnista käsin ja sovinto voi käsittää myös muuta kuin osapuolten alkuperäiset vaatimukset. Osapuolten todellisten tarpeiden selvittäminen ei ole yleensä mahdollista, jos osapuolet eivät ole henkilökohtaisesti sovittelussa saapuvilla. Lähtökohta on, että osapuolet kutsutaan sovitteluintuntoon henkilökohtaisesti (myös lakivaliokunta on katsonut, että osapuolia on säännönmukaisesti kuultava sovittelussa, jotta sovittelu voisi onnistua, ks. LaVM 4/2005)

5.4. Sovittelun toteuttaminen

Sovittelulain 7 §:n 1 momentin mukaan sovittelijan tulee auttaa osapuolia heidän pyrkimyksessään päästä yhteisymmärrykseen ja sovinnolliseen ratkaisuun.

Sovittelijan tulee selostaa, miten sovittelu toteutetaan ja sopia osapuolten kanssa menettelytavoista. Sovittelijan on syytä myös selvittää, miten sovittelu eroaa valmisteluistunnossa tapahtuvasta sovintoon pyrkimisestä. Sovittelijan tulee tuoda esille se, että sovittelu ei ole lainkäyttöä ja että siinä pyritään vapaamuotoisesti osapuolten näkemysten lähentämiseen ja sovinnolliseen ratkaisuun osapuolten lähtökohdista käsin. Osapuolille on hyvä selvittää, miten asian käsittely jatkuu, jos sovintoon ei päästä. Sovittelijan kannattaa tuoda sovittelun alkuvaiheessa esille sovinnon keskeiset piirteet; osa-

puolten mahdollisuus varmistua siitä, miten asia päättyy, sovintoratkaisun kestävyys, joustavuus, menettelyn nopeus tavalliseen riita-asian käsittelyyn verrattuna, osapuolten myöhemmän kanssakäymisen helpottuminen, oikeudenkäyntikulunäkökohta ja se, ettei sovinnossa ole voittajaa tai häviäjää (ks. niistä HE 114/2004 s. 4, Ervasti: mts 28 ss., Kiesiläinen: Tuomarin näkökulma tuomioistuinsovitteluun, teoksessa *Sovittelu ja muut vaihtoehdot konfliktinratkaisumenetelmät 2001* s. 155 ja Laukkanen: mts. 287).

Sovittelijan tulee tarvittaessa kiinnittää osapuolten huomiota sovittelulain 12 §:stä ilmeneviin käsittelyn julkisuutta koskeviin säännöksiin.

Sovittelun tulee tapahtua asianosaisten lähtökohdista käsin. Sovittelu on onnistunut, kun osapuolten näkemykset kohtaavat toisensa. Sovittelijan tehtävä voidaan pelkistää tehtäväksi avustaa osapuolia siinä, että heidän näkemyksensä saadaan kohtaamaan. Riita-asioiden käsittelyn erääksi ongelmaksi on koettu se, että osapuolet eivät enää tunnista erimielisyyttänsä sen jälkeen kun juristit ovat alkaneet käsitellä sitä. Sovittelumenettely on toteutettava siten, että asianosaiset saavat riidan takaisin haltuunsa (ks. Kiesiläinen: mts. 150). Tavoite voidaan toteuttaa keskustelemalla asiasta osapuolten lähtökohdista ja tavoitteista käsin tosiseikkojen tasolla ja välttää keskustelussa tosiseikkojen oikeudellista kvalifiointia ja kannanottoa siihen, miten asia tulisi oikeudellisesti ratkaista. Sovittelun tulisi tapahtua osapuolten ehdoilla. Sovittelijalta edellytetään kykyä kuunnella kumpaakin osapuolta. Hänellä tulee olla kykyä ymmärtää osapuolten asema ja tilanne (ks. HE 114/2004 s. 33).

Osapuolet odottavat sovittelijalta toisaalta lisäarvoa riitansa ratkaisemiselle. Muutenhan he olisivat pystyneet itse ratkaisemaan erimielisyytensä. Osapuolet saattavat perustellusti olettaa, että sovittelijana toimivan tuomarin sovitteluun tuoma lisäarvo on sovittelijan oikeudellinen asiantuntemus tai sovittelija voi ainakin itse kokea, että osapuolet odottavat häneltä erimielisyyden oikeudellista arviointia. Oikeusnormit ja oikeustositseikat myös liittyvät ja vaikuttavat toisiinsa. Erimielisyydet ovat tuomareille ja avustajille myös helpommin hahmotettavia, kun ne kvalifioidaan juridisesti. Toisaalta tarkoituksena on sovittaa osapuolten erimielisyyttä vapaamuotoisesti, ennen kuin riita on kärjistynyt ja ilman että asianosaiset ovat esittäneet tarkat oikeudelliset perusteet vaatimuksilleen (ks. HE 114/2004 s. 17). Sovitte-

lussa pyritään löytämään osapuolten tarpeita ja intressejä tyydyttävä ratkaisu. Pyrkimyksenä ei ole aineellisen oikeuden mukainen lopputulos (ks. Ervasti: mts. 142). Sovittelijana toimiva tuomari, joka on tottunut valmistelemaan riita-asioita siitä lähtökohdasta käsin, että asiassa päädytään juridisesti oikeaan ja hyvin perusteltuun ratkaisuun, saattaa perustellusti kokea, että häneen kohdistuu ristiriitaisia odotuksia toisaalta osapuolten ja toisaalta sovittelun tavoitteiden taholta. Sovittelijoina toimivien tuomareiden kanssa käytyjen keskustelujen perusteella tämä lienee suurin yksittäinen epävarmuutta sovittelussa aiheuttava tekijä. Tätä epävarmuutta lisäävät yksittäiset kannanotot siitä, että riita- ja hakemusasioiden käsittelyn yhteydessä tapahtuvassa sovintoon pyrkimisessä voidaan saavuttaa samat päämäärät kuin tuomioistuinsovittelullakin.

Sovittelijoiden tulisi olla sitoutuneita sovitteluun ja tiedostaa se, miten sovittelu eroaa riita- ja hakemusasioissa tapahtuvasta sovintoon pyrkimisestä. Menettelyt tulisi pitää toisistaan selvästi erillään. Sovittelijoina toimivien tuomareiden erityisosaaminen koostuu riitaisuuksien analyttisestä käsitte-lystä ja niiden ratkaisemisesta. Tuomareiden toiminnan kulmakivenä on täydellinen riippumattomuus ja ehdoton puolueettomuus, jotka tuomarit ovat sisäistäneet. Sovittelijan riippumattomuus ja puolueettomuus ovat myös sovittelun peruselementtejä. Riita-asioita käsittelevät tuomarit ovat myös jo valmistelussa tapahtuvan sovintoon pyrkimisen yhteydessä tottuneet tunnistamaan niitä kipupisteitä, joita sovintoon pääsemisen esteenä on. Sovittelijoilla on siten lähtökohtaisia valmiuksia sovittelun toteuttamiselle. Sovittelun toteuttaminen sovittelulain tavoitteiden mukaisesti edellyttää kuitenkin tuomareilta ainakin jonkin asteista ajattelutavan muutosta siten, tuomarit juridisesti oikean ratkaisun etsimisen sijasta suuntaavat voimavarsa osapuolten todellisten tavoitteiden ja sovinnon esteenä olevien kipupisteiden selvittämiseen.

Sovittelijalla on suurempi liikkumavara kuin tuomarilla riita-asian valmistelussa. Tämä johtuu siitä, että sovittelijalla ei ole ratkaisupakkoa. Jos sovintoon ei päästä sovittelija ei myöskään enää jatka asian käsittelijänä. Sovintoon on lisäksi mahdollista sisällyttää myös muuta kuin alkuperäiset vaatimukset. Sovittelijan tulisi käyttää tämä suurempi liikkumatilansa selvittämällä avoimesti tarvittaessa erillisneuvotteluissa osapuolten todellisia tavoitteita ja sitä, mitä he sovittelulta odottavat. Sovittelijan tulee kuitenkin

säilyttää tietty etäisyys kysymyksessä olevaan asiaan (ks. HE 114/2004 s. 35).

Sovittelu on luontevinta aloittaa siten, että osapuolet kertovat, mistä lähtökohdista käsin he ovat valmiit etsimään sovintoa ja mitkä heidän tavoitteensa ovat. Sovittelija voi tällöin myös oikaista osapuolten ilmeisiä väärinkäsityksiä ja ilmeisen virheellisiä käsityksiä tosiseikoista (samoin riita-asiassa tapahtuvan sovintoon pyrkimisen osalta Laukkanen: mts. 295 ja Jokela: Oikeudenkäynti II 2002 s. 334).

Sovittelijalta edellytetään puolueettomuutta, tasapuolisuutta ja sitä, että hän pitää keskustelun hallinnassaan. Osapuolten on hyvä antaa aluksi vapaasti ja keskeyttämättä kertoa erimielisyydestään ja sen syistä. Tunteiden purkaminen on usein hyväksi (ks. Ervasti: mts. 45). Epäasiallista kielenkäyttöä, toisen osapuolen lausumien toistuvaa keskeyttämistä sekä toisen osapuolen tarpeetonta ja asiaan kuulumatonta syyllistämistä yhteisissä keskusteluissa ja erillisneuvotteluissa ei tulisi kuitenkaan sallia. Sovittelija voi todeta, että molemmat osapuolet ovat tulleet sovitteluun löytääkseen kumpaakin tyydyttävän ulospääsytien riitaansa ja että tätä päämäärää palvelee rakentavien ehdotusten esittäminen paremmin kuin toisen osapuolen syyllistäminen.

Sovintoon pääsemistä tehostaa usein erillisneuvottelujen käyminen kummankin osapuolen kanssa. Erillisneuvottelut edellyttävät osapuolten suostumusta. Sovittelija voi erillisneuvotteluissa saada tietoja, jotka auttavat häntä ymmärtämään osapuolen lähtökohtia ja odotuksia riidassa (ks. HE 114/2004 s. 35). Paikalla oleva osapuoli voi vapaammin kertoa intresseistään ja käsityksistään ja sovittelija voi olla vuorovaikutuksessa osapuolen kanssa luottamuksellisesti. Sovittelija voi myös erillisneuvottelussa vaikuttavammin saada paikalla olevan osapuolen vastuulliseksi konfliktin ratkaisussa. Sovittelija voi erillisneuvotteluissa auttaa osapuolia hahmottamaan eri kysymysten painoarvoa kummankin näkökulmasta (ks. Ervasti: mts 78).

Sovittelulain esitöiden mukaan menettelyn johtaja ei saa omaksua ennakkolista kantaa siitä, miten asia olisi ratkaistava. Sovittelijan tulisi varjella sovittelun onnistumisen edellytyksenä olevaa neuvotteluilmapiiriä niin, että hän varoo, nimenomaisesti tai hiljaisesti, osoittamasta osapuolelle, miten hän suhtautuu osapuolen vaatimukseen (ks. HE 114/2004 s. 33 ss.). Pää-

sääntöisesti sovittelijan tulisikin välttää kannanottoa siihen, miten asia tulisi oikeudellisesti ratkaista. Tämä on sovittelun tavoitteiden vastaista eikä siihen useimmiten ole edellytyksiäkään, koska sovittelussa ei tavallisesti ole käytettävissä yhtä laajaa oikeudenkäyntiaineistoa kuin riita-asian käsittelyssä. Osapuolet saattavat tiedustella sovittelijan kantaa siihen, miten asia tulisi oikeudellisesti ratkaista. Sovittelija voinee todeta, että sovittelun tarkoituksena ei ole asian oikeudellinen ratkaiseminen vaan asianosaisten välisen yhteisymmärryksen saavuttaminen. Sovittelussa käsiteltävät asiat ovat kuitenkin varsin erilaisia. Ehdotonta kieltoa ottaa minkäänlaista kantaa asian oikeudellisiin kysymyksiin ja oikeuskäytäntöön tai -kirjallisuuteen ei sovittelijalle voitane asettaa. Sovittelun vaihtoehtona on kuitenkin aina riita-asian käsittely, jossa asia ratkaistaan oikeudellisilla perusteilla. Osapuolet miettivät varsin todennäköisesti usein myös sitä, miten heidän asiansa riita-asian oikeudenkäynnissä ratkaistaisiin. Se, että sovittelija esimerkiksi erillisneuvottelussa ottaa esille osapuolen aseman ilmeiset heikkoudet ja sen, miten tällaisiin vaatimuksiin on yleensä oikeuskäytännössä suhtauduttu, jos oikeuskäytäntö on täysin selvä, saattaa eräissä tapauksissa myös edistää sovintoon pääsemistä, kun osapuoli tiedostaa asemansa ja voi arvioida tilannettaan oikeista lähtökohdista käsin. Eräissä tuomioistuimissa käsiteltävissä asioissa kuten lasten elatusapua koskevissa asioissa oikeuskäytäntö ja myös sosiaaliviranomaisten käytäntö on lisäksi niin vakiintunut, että sovintoon pääsemistä saattaa edistää se, että riita-asian käsittelyssä tai sosiaaliviranomaisen luona tehtävään ratkaisuun vaikuttavat kriteerit tuodaan sovittelijan toimesta avoimesti esille.

Sovittelijan tulee neuvottelujen välillä tehdä yhteenvetoja ja uudelleen muotoiluja (ks. *Ervasti: mts. 46*). Sovittelija voi pilkkoa sovinnon esteenä olevia ongelmia pienempiin osiin, jolloin yksittäisten kysymysten kanssa voidaan päästä eteen päin (ks. *Ervasti: mts. 82*). Sovittelussa voi myös osoittaa, että riidan onnistuneeksi ratkaisemiseksi on tarpeen tarkastella osapuolten suhteita laajemmin kuin yksittäisen riitakysymyksen osalta. Näin voi olla tarpeen voida saavuttaa ratkaisu, johon sisältyy muita aineksia kuin alkuperäisessä vaatimuksessa kysymyksessä olevat (ks. HE 114/2004 s. 22). Sovittelija voi ottaa esille tämän mahdollisuuden havaitessaan, että osapuolten sillä hetkellä akuutti erimielisyys johtuu todellisuudessa syvemmällä olevista seikoista tai sovinto on saavutettavissa ottamalla siihen mukaan joitakin sellaisia elementtejä, joita alunperin ei ole ollut esil-

lä. Riita- ja hakemusasioissa tehdyissä sovintoratkaisuissa on eräänä ongelmana ollut, onko tällaisia ulkoprosessuaalisia elementtejä kuten erilaisia vahvistuksia ja sitoumuksia voinut sisällyttää vahvistettuun sovintoon. Sovittelumenettelyssä sovinto on tarvittaessa osapuolten tarpeet toteuttavalla tavalla koottavissa räätälöitynä useista erilaisista velvoitteista, vahvistuksista ja sitoumuksista.

Sovittelijan asianosaisilta saamat tiedot ovat luottamuksellisia. Sovittelijan tulee saada osapuolelta lupa erillisneuvotteluissa saamiensa tietojen kertomiseen toiselle osapuolelle. Sovittelija ei saa missään tapauksessa kertoa sovittelun aikana saamiaan luottamuksellisia tietoja asian mahdollisesti myöhemmin ratkaisevalle tuomarille eivätkä tällaiset tiedot saa muutenkaan tulla ratkaisevan tuomarin tietoon.

5.5. Sovittelun päättäminen

Sovittelulain 9 §:n mukaan sovittelu päättyy, kun asiassa vahvistetaan sovinto tai osapuolet ilmoittavat sovittelijalle muuten sopineensa asian, osapuoli ilmoittaa sovittelijalle, että ei halua asiaa enää soviteltavan; tai sovittelija päättää osapuolia kuultuaan, että sovittelun jatkaminen ei ole enää perusteltua.

Sovittelu on lopetettava heti, jos osapuoli ilmoittaa, että hän ei halua enää jatkaa sovittelua (ks. HE 114/2004 s. 20). Sovittelulle ei ole edellytyksiä, jos kumpikin osapuoli ei ole siihen sitoutunut. Osapuolta ei saa painostaa jatkamaan sovittelua.

Sovittelija voi päättää, että sovittelun jatkaminen ei ole perusteltua, jos osapuolet eivät noudata sovittua menettelyä tai osallistu aktiivisesti sovitteluun ja sovittelija näkee sovittelun jatkamisen perusteettomaksi. Sovittelun päättäminen sovittelijan aloitteesta voi tulla kysymykseen myös, jos ilmenee, että sovittelun jatkaminen olisi vastoin toisen osapuolen etua siitä syystä, että tämä ei tiedollisten valmiuksiensa puutteiden vuoksi kykene asianmukaisesti valvomaan etuaan menettelyssä ja vastapuoli koettaa hyödyntää. Sovittelija saattaa myös todeta, ettei sovittelun jatkaminen ole perusteltua, koska sovittelu ei ole edistynyt oletetulla tavalla (ks. HE 114/2004 s. 38). Useissa tapauksissa umpikujatilanteessa saattaa kuitenkin olla edullista pi-

tää tauko ja jatkaa sovittelua vielä myöhemmin. Osapuolet voivat tällöin väliaikana miettiä uusia ratkaisuvaihtoehtoja.

5.6. Sovintoehdotus

Sovittelulain 7 §:n 2 momentin mukaan osapuolten pyynnöstä tai suostumuksella sovittelija voi tehdä ehdotuksen asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi. Ehdotus voidaan perustaa siihen, minkä sovittelija harkitsee kohtuulliseksi.

Sovintoehdotuksen tekeminen tulee kysymykseen silloin, kun osapuolet eivät ole päässeet sovintoon. Riita-asian valmistelussa tehdyllä sovintoehdotuksella tulisi tavoitella aineellisoikeudellisesti oikeaa lopputulosta (ks. *Laukkanen*: mts. 297, *Jokela*: mts 335 ja *Lappalainen*: Alioikeusuudistus 1987 - 1993 s. 127). Sovittelussa lain nimenomaisen säännöksen perusteella sovintoesitys voidaan perustaa myös kohtuusnäkökohtiin. Tavoiteltava lopputulos ei välttämättä vastaa sitä, mikä olisi tullut tuomioistuimen päätökseksi, jos asia olisi ratkaistu tuomiolla (ks. LaVM 4/2005). Sovintoesitys on rakennettava ensisijaisesti osapuolten odotusten varaan (ks. HE 114/2004 s. 36).

Sovintoesityksen tekeminen saattaa olla perusteltua tilanteen laukaisemiseksi osapuolten jäätyä omiin asemiinsa tilanteessa, jossa he ovat selvässä sovintohaarukassa. Usein osapuolet tällöin odottavatkin sovittelijalta konkreettista tilanteen laukaisevaa sovintoehdotusta.

5.7. Sovinnon vahvistaminen

Jos asiassa päästään sovinnolliseen ratkaisuun, sovittelijan tulee ottaa aina esille se, vahvistetaanko sovinto vai ei. Jos osapuolilla ei ole avustajaa, sovittelija on selvitettävä sovinnon vahvistamisen merkitys (täytäntöönpanokelpoisuus ja oikeusvoimavaikutus).

Ratkaisun nimikkeenä suositellaan ulosottolain 2 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisesti käytettäväksi Käräjäoikeuden/Hovioikeuden vahvistama sovinnon

to.

Oikeudenkäymiskaaren 20 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan sovintoa ei saa vahvistaa, jos se on lainvastainen, selvästi kohtuuton tai loukkaa sivullisen oikeutta. Sovittelijan velvollisuutena on aina tarkistaa, että sovinnon edellytykset ovat näiltä osin olemassa.

Lainvastaisina kiellettyjä määräyksiä ovat sellaiset, jotka velvoittavat johonkin laissa kiellettyyn toimintaan tai käskvät pidättymään jostakin laissa käsketyistä toiminnasta. Yleensä kysymys on toiminnasta tai laiminlyönnistä, joka samalla täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkistön (ks. HE 114/2004 s. 52).

Sovintosopimuksen kohtuuttomuus tulee oikeudenkäymiskaaren 20 luvun 3 §:n 1 momentin esitöisen mukaan arvioitavaksi samoin kuin sopimusten osalta kysymyksessä olevanlaisessa oikeussuhteessa yleensäkin. Tarkastelussa huomionarvoisia ovat sopimuskäytäntö kysymyksessä olevissa oikeussuhteissa yleensä ja sopijapuolten asema suhteessa toisiinsa kysymyksessä olevassa oikeussuhteessa erityisesti. Asiaan tulisi puuttua herkemmin niissä tilanteissa, joissa sopijapuolet eivät lähtökohtaisesti ole yhdenvertaisessa asemassa. Näitä voivat olla erityisesti kuluttajakauppaa ja työsuhdetta koskevat sopimukset (ks. HE 114/2004 s.52). Käytännössä sovinnon vahvistamispyynnön hylkääminen ilmeisen kohtuuttomuuden perusteella tulee vain poikkeuksellisissa tilanteissa kysymykseen, varsinkin jos osapuolilla on ollut avustajat. Ilmeinen kohtuuttomuus ja sivullisen oikeuden loukkaaminen sovinnon vahvistamispyynnön eväämisperusteena saattavat tulla kysymykseen järjestelyissä, joissa sovittelijan käytettävissä olevan selvityksen perusteella pyritään velkojien tai sosiaaliviranomaisten oikeuksien loukkaamiseen kuten ylisuurten tai perusteettomien puolison tai lasten elatusapuvaatimusten suhteen (esim. ratkaisua KKO 2002:46 vastaavassa tilanteessa sovinnon vahvistamispyynnön hylkääminen saattaisi voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren 20 luvun 3 §:n 1 momentin perusteella tulla harkittavaksi).

Sivullisen oikeuden huomioon ottaminen tulee useimmiten kysymykseen työsuhteen päättämistä koskevissa asioissa, joissa tulee ottaa huomioon työttömyysvakuutusrahaston tai kansaneläkelaitoksen asema. Työsopimus-

lain 12 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuimen on kuultava työttömyysvakuutusrahastoa työsuhteen päättämistä koskevassa riita-asiassa, jos työntekijälle on työsuhteen päättymisen jälkeen maksettu ansioon suhteutettua työttömyyspäivärahaa. Tuomioistuimen on veloitettava työnantaja maksamaan työntekijälle maksettavasta korvauksesta vähennetty rahamäärä työttömyysvakuutusrahastolle ja toimitettava asiassa annettu lainvoimainen tuomio tai päätös sille tiedoksi. Sama sääntö koskee kansaneläkelaitosta, jos työntekijälle on maksettu työttömyysturvalaissa tarkoitettua peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea. Työsopimuslain 12 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan jos työnantajan korvausvelvollisuudesta tehdään sopimus, siinä on erikseen mainittava sovittu kokonaiskorvaus sekä siihen sisältyvä työntekijälle työttömyydestä johtuvista, ennen sopimuksen tekemistä menetyistä palkkaeduista maksettava korvaus. Korvauksesta on tehtävä vähennys noudattaen, mitä työsopimuslain 12 luvun 3 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään. Jos osapuolten välinen sopimus vahvistetaan, tuomioistuimen tulee oikeudenkäymiskaaren 20 luvun 3 §:n mukaisesti varmistua siitä, että sopimuksella ei loukata julkista intressiä. Jos esimerkiksi sopimuksessa on määrätty, että korvaus on kokonaisuudessaan korvausta aineettomasta vahingosta, jolloin saatujen työttömyyspäivärahaosuuksien vähentäminen ei tule kysymykseen, tuomioistuimen on ennen sopimuksen vahvistamista arvioitava sen lainmukaisuus ottaen huomioon työsopimuslain 12 luvun 3 §:n säännökset (ks. Tiitinen-Kröger: Työsopimus-oikeus 2004 s. 509).

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että työttömyysvakuutusrahasto ja kansaneläkelaitos voivat vastustaa sovinnon vahvistamista ennen kuin tuomioistuin vahvistaa sen. Mainituilla viranomaisilla on syytä vastustaa vähennyksestä sopimista ja vaatia, että siitä määrätään tuomiolla, kun järjestelyyn on ilmeisesti lähdetty lainkiertotarkoituksessa ja ilman todellisia perusteita (ks. Kairinen ym: Työoikeus 2006 s. 975).

Työttömyysvakuutusrahastolta tulisi siten ennen sovinnon vahvistamista pyytää kannanotto sovintoon. Osapuolia on syytä jo käsittelyn aikana informoida siitä, että sovittelija tulee pyytämään työttömyysvakuutusrahaston tai kansaneläkelaitoksen lausunnon mahdollisesta sovinnosta. Jos työttömyysvakuutusrahasto tai kansaneläkelaitos vastustaa sovinnon vahvistamista ja sovittelija päätyy käytettävissä olevan aineiston perusteella siihen lopputulokseen, että asiassa ei ole perusteita jättää työttömyyspäiväraha-

osuuksia vähentämättä tai tehdä vähennystä niin pienenä kuin osapuolet ovat esittäneet, sovinnon vahvistamispyyntö tulisi hylätä. Osapuolille tulee tätä ennen varata tilaisuus tehdä sovintoonsa muutoksia. Työttömyysvakuutusrahasto ja kansaneläkelaitos eivät kuitenkaan ole asianosaisia eikä niiden antama lausunto sido tuomioistuinta. Jos sovittelija esimerkiksi katsoo, että osapuolet ovat esittäneet riittävän selvityksen siitä, että edellä mainittu vähennys voidaan jättää kokonaan tekemättä, hän voi vahvistaa sovinnon. Ratkaisu tulisi kuitenkin silloin asianmukaisesti perustella.

Sovintoa ei voida vahvistaa myöskään silloin, jos ratkaisun tekeminen ei kuulu tuomioistuimen toimivaltaan. Tuomioistuimen ratkaisulla ei voida esimerkiksi sivuuttaa oikeushenkilön päätöksentekomenettelyä. Sovittelu voidaan kuitenkin keskeyttää siksi ajaksi, että esimerkiksi osakeyhtiön yhtiökokous voi hyväksyä sovintoratkaisun.

Sovittelijan on varmistettava, että suoritusvelvoitteen sisältävä sovinto on täytäntöönpanokelpoinen.

Sovinnosta on ilmevä, missä asiassa sovinto on vahvistettu, koska ratkaisu, jolla sovinto on vahvistettu saa oikeusvoiman (ks. HE 114/2004 s. 58). Tämä on sovittelumenettelyssä vahvistettavien sovintojen suhteen erityisen tärkeää, koska sovittelussa vahvistettava sovinto voi koskea myös muuta kuin osapuolten alkuperäiset vaatimukset eikä asia ole sovitteluhakemuksella vireillepannun asian suhteen yksilöitävissä samalla tarkkuudella kuin jos kysymys on haastehakemuksella vireillepannusta asiasta, johon on annettu kirjallinen vastaus. Vahvistetun sopimuksen oikeusvoima voi ulottua vain siihen, mitä sopimuksessa on lausuttu (ks. *Ervasti*: mts. 235). Suositeltavaa on, että sovinnon alkuun sisällytetään asian yksilöimiseksi lyhyt selvitys osapuolten välisestä erimielisyydestä esim. seuraavasti: A on tehnyt tarjouksen B:n omistamien Asunto Oy X:n osakkeiden nrot 1 - 100 ostamisesta ja maksanut käsirahan, joka on talletettu osapuolten lukuun suljetulle tilille. Kauppa on jäänyt syntymättä. Osapuolet ovat eri mieltä siitä, onko kauppa jäänyt syntymättä A:sta vai B:stä johtuvasta syystä ja kummalle osapuolelle talletetut varat tulee siten luovuttaa. A on lisäksi katsonut olevansa oikeutettu käsirahan suuruiseen korvaukseen sen vuoksi, että B on kieltäytynyt tekemästä kauppaa sovituilla ehdoilla. Osapuolet ovat sopineet erimielisyytensä ratkaisemisesta seuraavasti:

Vahvistetusta sovinnosta tulee yksiselitteisesti ilmetä, mitkä vaatimukset sovinnolla on ratkaistu. Myöhempiä riitoja ovat aiheuttaneet esimerkiksi lausekkeet, joiden mukaan asianosaisilla ei ole enää vaatimuksia toisiaan kohtaan. Sovinnosta tulisi yksilöidysti ilmetä, mitä vaatimuksia lauseke koskee (esim: asianosaisilla ei ole enää muita kuin tästä sovinnosta aiheutuvia vaatimuksia toista osapuolta kohtaan Asunto Oy X:n osakkeita koskevien tarjousten, vastatarjousten ja niiden hyväksymisten perusteella). Lausekkeesta tulisi myös ilmetä, koskeeko se pääasiaan nähden liitännäisiä vaatimuksia (esim. erillisestä turvaamistoimenpiteestä aiheutuvat vaatimukset).

Riita-asioiden valmisteluun osalta on todettu, että sovinto on aina asianosaisten ratkaisu ja että he määräävät viime kädessä sen ehdot (ks. Laukkanen: mts. 290). Sama koskee myös sovintoa, johon päästään sovittelussa. Lähtökohtana on, että osapuolet itse laativat sovinnon, ainakin, jos heillä on avustajat. Sovittelussa vahvistettavat sovinnot sisältänevät useammin kuin riita-asioiden valmistelussa vahvistettavat sovinnot useista elementeistä koostuvia monimutkaisiakin järjestelyjä. Sovittelija on saattanut aktiivisesti myötävaikuttaa näiden elementtien kokoamiseen ja joissakin tilanteissa sovintosopimuksen laatimiseenkin. Vahvistettuun sovintoon saattaa liittyä ulkoprosessuaalisia, kuten verotuksellisia, hallinnollisia ja yhtiöoikeudellisia seuraamuksia. Myöhemmin saattaa ilmetä, että sovinto ei ole sellaisenaan toteutettavissa. Tämä herättää kysymyksen sovittelijan vastuusta. Jos osapuolilla on avustajat, lähtökohta on, että edellä mainitut ulkoprosessuaaliset seikat eivät voi olla sovittelijan vastuulla. Sovittelija voi perustellusti luottaa siihen, että avustajat ovat ennen sovinnon vahvistamista ottaneet huomioon edellä mainitut ulkoprosessuaaliset seikat, joiden suhteen käräjäoikeuden tai hovioikeuden tuomarilla ei ole erityisasiantuntemusta. Esimerkiksi sovintoon liittyviin veroseuraamuksiin saattavat vaikuttaa myös muut kuin sovittelussa esillä olleet seikat, joista sovittelija ei voi olla tietoinen. Lähtökohtaisesti tilanteen tulisi olla vastuunjaon suhteen sama myös siinä tilanteessa, että osapuolilla tai toisella ei ole sovittelussa avustajaa. Sovittelijan saattaa olla kuitenkin tarvittaessa syytä huomauttaa, että hän ei ole esim. verotuksellisten kysymysten asiantuntija ja että sovinnon vahvistamista voidaan lykätä, jos osapuoli haluaa ensin selvittää verotukseen liittyvät kysymykset verottajan kanssa.

Jos sovintoon päästään istunnossa, sovittelijan tulee myöhempien riitojen välttämiseksi varmistaa, että sovinto tulee kirjatuksi siten, että osapuolet ovat sovinnon sisällöstä varmasti yksimielisiä. Suositeltavaa on, että osapuolille annetaan joko välittömästi istunnon päätyttyä jäljennökset vahvistetusta sovinnosta tai sovinnon konseptikappaleeseen otetaan osapuolten allekirjoitukset.

5.8. Muutoksenhaku sovinnon vahvistamiseen

Oikeudenkäymiskaaren 20 luvun 5 §:n mukaan tuomioistuimen ratkaisuun sovinnon vahvistamista koskevassa asiassa saa hakea muutosta noudattaen, mitä muutoksen hakemisesta asianomaisen tuomioistuimen tuomioon on säädetty. Muutoksenhaku on mahdollinen sekä sovinnon vahvistamista koskevaan ratkaisuun että ratkaisuun, jolla tuomioistuin on hylännyt sovinnon vahvistamista koskevan pyynnön (ks. HE 114/2004 s. 55). Muutoksenhaku kohdistuu nimenomaan sovinnon vahvistamiseen ja sen edellytyksiin eikä itse saavutetun sovinnon sisältöön sinänsä. Valitusoikeutta ei ole sovinnon osapuoliin nähden sivullisella henkilöllä (ks. LaVM 4/2005).

Sovittelijan on ennen sovinnon vahvistamisesta syytä huomauttaa osapuolille muutoksenhaun mahdollisuudesta.

Sovittelijan tulee kiinnittää asianosaisten huomiota seikkaan, jonka johdosta sovintoa ei sovittelijan käsityksen mukaan voitaisi vahvistaa.

Osapuolet voivat oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisesti kirjallisesti ilmoittaa tyytyvänsä myös käräjäoikeuden vahvistamaan sovintoon. Ilmoitukset voidaan tehdä samassa yhteydessä kuin sovinto vahvistetaan (HE 114/2004 s. 56). Riittävää on, että osapuolet toteavat käräjäoikeuden vahvistamassa sovinnossa tyytyvänsä sovintoon tai sitoutuvat olemaan hakematta muutosta sovinnon vahvistamiseen. Tuomioistuimen ratkaisu sovinnon vahvistamista koskevassa asiassa tulee tällöin heti lainvoimaiseksi. Mahdollista myös on, että osapuolet sopivat oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin tavoin, että asiassa ei haeta muutosta sovinnon vahvistamiseen. Tämän sopimusmääräyksen rik-

komisesta voidaan määrätä seuraamus sopimussuhteessa, esimerkiksi sopimussakko tai se, että sovinto tällöin raukeaa (ks. HE 114/2006 s. 56).

6. ASIANAJAJAT JA TUOMIOISTUINSOVITTELU

Asianajajille suunnattuun kyselyyn tuomioistuinsovittelusta (kysely lähetettiin kaikille noin 1.600 asianajajalle) tuli yhteensä 34 vastausta. Yhteensä vastanneet olivat osallistuneet 34 tuomioistuinsovitteluun, joten keskiarvoksi muodostui tasan yksi sovintomenettely per vastaaja. Kaikista vastanneiden osallistumista sovintomenettelyistä 15 kappaletta, eli 44 %:a, oli päätynyt sovintoon.

6.1. Onko tuomioistuinsovittelu toiminut odotuksiesi mukaisesti?

Kyselyyn vastanneista tasan puolet, eli 17 kappaletta, vastasivat, että tuomioistuinsovittelu oli toiminut heidän odotuksiansa mukaisesti. Neljällä näistä vastaajista odotukset olivat olleet sävyltään negatiivisia, loppuilla neutraaleja tai positiivisia. Kaksi vastaajista ilmoitti, että tuomioistuinsovittelu ei vastannut heidän odotuksiaan, ja 15 vastaajaa ei ottanut kantaa.

6.2. Oletko itse ehdottanut tuomioistuinsovittelua päämiehellesi? Miksi/miksi ei?

Vastaajista 21, eli 61,8 %, oli ehdottanut päämiehelleen ainakin kerran tuomioistuinsovittelua, suuri osa näistä useammankin kerran. Eniten mainintoja syinä tuomioistuinsovittelun puolesta mainittiin pienemmät kustannukset kuin tavanomaisessa prosessissa (viisi mainintaa). Lisäksi mainintoja saivat kuluriski (neljä mainintaa), sovitteluprosessin nopeus (neljä mainintaa), ulkojuridiset seikat, erityisesti henkilöriidat, mainittiin kolme kertaa. Kaksi kertaa mainittiin syiksi sekä kestävän ratkaisun aikaansaaminen että epävarmuus päämiehen näytön riittävydestä. Yksittäisiä mainintoja saivat varsinaista tuomioistuinsovittelua edeltävien neuvottelujen pitkä kesto sekä prosessin keventäminen.

Seitsemän vastaajaa ei ollut ehdottanut tuomioistuinsovittelua päämiehelleen kertaakaan, ja kuusi vastaajaa ei ottanut kantaa kysymykseen.

6.3. Oletko havainnut eroja käräjäoikeuksien välillä / tuomareiden välillä suhtautumisessa tuomioistuinsovitteluun?

Kahdeksan vastaajaa oli havainnut eroja käräjäoikeuksien tai tuomareiden välillä suhtautumisessa tuomioistuinsovitteluun, yhdeksän vastaajan todeksi, etteivät olleet havainneet eroja. Puolet kaikista vastaajista ei ottanut kantaa kysymykseen, useiden viitatessa rajalliseen kokemukseensa tuomioistuinsovittelusta

6.4. Millaiseksi olet kokenut asianajajan roolin tuomioistuinsovittelussa?

Vastauksissa useissa painotettiin asianajajan merkitystä prosessissa, tosin päinvastaisiakin mielipiteitä esiintyi useita. Useimmista vastauksista ilmeni positiivinen suhtautuminen asianajajan rooliin ja merkitykseen tuomioistuinsovittelussa. Kuusi vastaajaa määritteli asianajajan rooliksi sovinnon syntymisessä avustamisen tai sovinnon edesauttamisen. Neljä vastaajaa kuvasi asianajajan roolia ratkaisevan tärkeäksi, kun taas samoin neljä vastaajaa piti asianajajan roolia lähinnä sivustakatsojana, ulkopuolisena. Kolme vastaajaa piti asianajajan roolina aloitteiden tekemistä, sekä sovintomenettelyn aloittamiseksi että muutoinkin menettelyn aikana. Samoin kolme vastaajaa totesi asianajajan rooliksi päämiehen etujen ja oikeuksien varmistamisen. Lisäksi kaksi vastaajaa ilmaisi mielipiteenään asianajajan roolista prosessin ja tilanteen selostamisen päämiehelle.

6.5. Onko menettelyn julkisuus aiheuttanut ongelmia käytännössä?

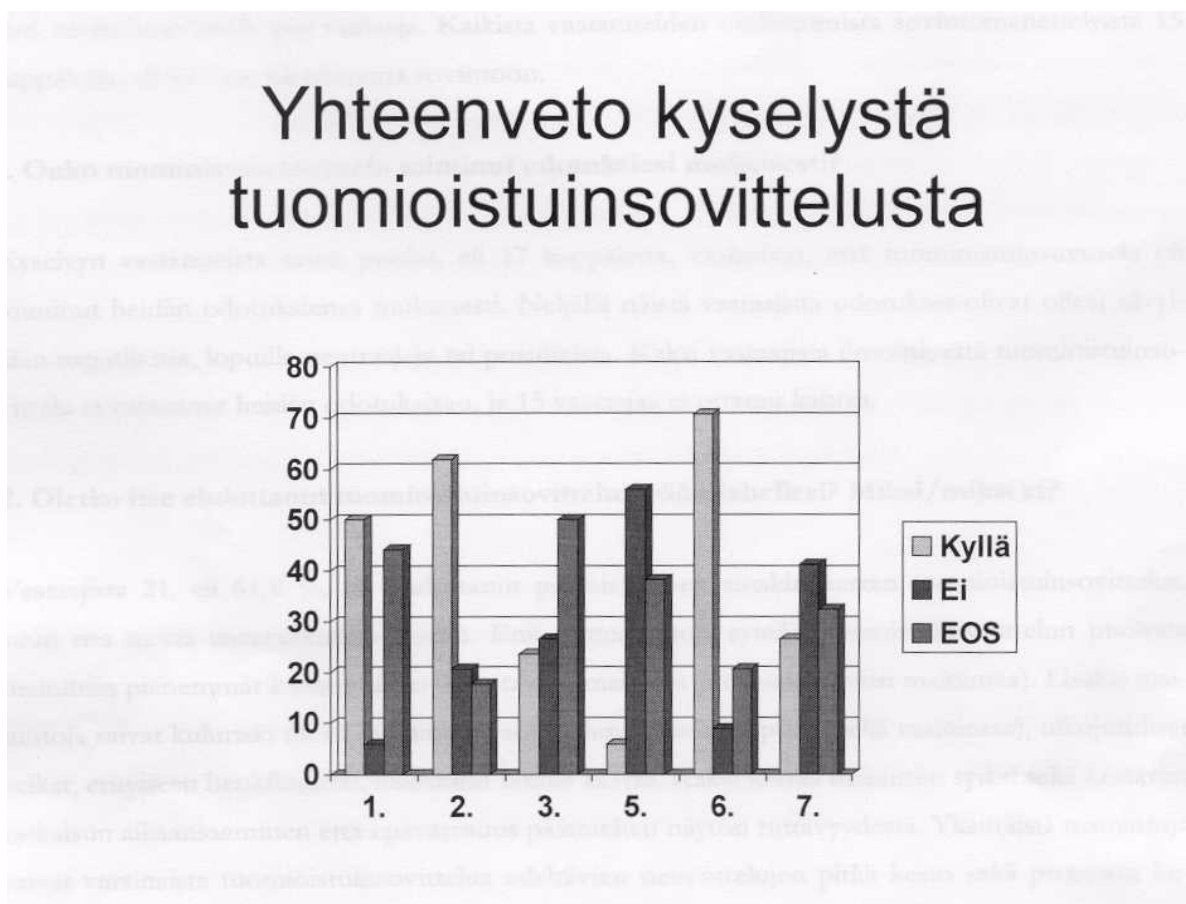
Vain kaksi vastaajaa mainitsi, että tuomioistuinsovintomenettelyn julkisuus olisi aiheuttanut ongelmia käytännössä. Ongelmina mainittiin päämiehissä ilmenevä epävarmuus ja varovaisuus. Yli puolet vastaajista, 19 kappaletta, ilmoittivat, ettei julkisuus ollut aiheuttanut ongelmia. 13 vastaajaa ei ottanut kantaa kysymykseen.

6.6. Koetko tuomioistuinsovittelun hyödylliseksi?

Suurin osa vastaajista, 24 vastaajaa, koki tuomioistuinsovittelun ainakin joissain tilanteissa hyödylliseksi. Vain kolme vastaajaa ilmoitti, ettei pidä tuomioistuinsovittelua hyödyllisenä. Seitsemän vastaajista ei ottanut kantaa kysymykseen.

6.7. Oletko törmännyt erityisiin ongelmiin tuomioistuinsovittelussa?

Erityisinä ongelmina mainittiin menettelyn uutuudesta syntyneet ongelmat, asiaan osallisten varauksellinen suhtautuminen, sekä tuomareiden mahdolliset esteellisyyskysymykset. Yhdeksän vastaajaa kertoi törmänneensä erityisiin ongelmiin tuomioistuinsovittelussa, 14 vastaajan vastatessa olleensa kohtaamatta erityisiä ongelmia. 11 vastaajaa ei ottanut kantaa kysymykseen.

7. LOPPUTOTEAMUKSIA

Tuomioistuinsovitteluun tulleita asioita on ollut tähän asti hyvin vähän. Tilanne on tässä suhteessa hyvin samanlainen koko hovioikeuspiirissä, vaikka pieniä käräjäoikeuskohtaisia eroja onkin. Uuden menettelyn liikkeellelähtö on ollut ilmeisesti pääsääntöisesti yhtä vaisua koko maassa. Monet sovittelutuomarit odottavat vielä nyt joulun lähestyessä innokkaana ensimmäistä tapaustaan.

Soviteltavaksi tulleiden asioiden pienen määrän vuoksi käytännön kokemukset menettelystä ovat jääneet vähäisiksi. Menettelyn mahdolliset “kipukohdat” eivät ole tästä syystä vielä tulleet ainakaan selvästi esiin. Tämän vuoksi työryhmällä ei ole edellytyksiä antaa suosituksia hyvistä menettelytavoista tuomioistuinsovittelessa.

Jossain määrin on kuitenkin ehkä syytä pohtia syitä nykyiseen sovittelujuttupulaan.

Uuden menettelyn tausta-ajatuksena on yleisten tuomioistuinten tarjoamien palveluiden lisääminen ja monipuolistaminen. Puhutaan moniovisuudesta; tuomioistuimilla pitää olla tarjolla erilaisia menettelytapoja. Tuomioistui-
mia ei haluta enää nähdä pelkästään ihmisten välisiä konflikteja juridisoivina instituutioina, jotka “ryöstävät” konfliktin itselleen ja etäännyttävät riidan osapuolet siitä niin, etteivät he enää välttämättä tunnista koko riitaa tuomioistuinkäsittelyn aikana ja sen jälkeen. Tuomioistuinten halutaan toimivan nyt myös välittäjänä, jotka saattaa konfliktin osapuolet keskustelemaan keskenään ja löytämään itse heille sopivan ratkaisun tuomarin juurikaan “vahtimatta” sitä, miten asia olisi lain mukaan ratkaistava.

Kysymys on periaatteen tasolla suuresta muutoksesta. Tuomioistuimen rooli välittäjänä ei välttämättä vastaa valistuneenkaan “kadunmiehen” mielikuvaa tuomioistuimen toiminnasta. Tuomarit nähdään todennäköisesti enemmänkin asioita ylhäältäpäin tuomitsevinä pakkokoneiston osina kuin sovittelijoina. Jos näin on, herää kysymys siitä, onko uutta menettelyä markkinoitu riittävästi eli ovatko ihmiset edes tietoisia tällaisesta uudesta mahdol-

lisuudesta? Tuomioistuinmenettelyn luonteva käyttöala saattaa olla juuri niissä asioissa, esimerkiksi naapurusten väliset riidat, jotka ovat usein liian pieniä tuotavaksi normaaliin menettelyyn. Juuri tällaisissa asioissa on tärkeää päästä puhumaan koko konfliktista laajemminkin tyytymättä yhden konfliktin osan ratkaisemiseen. Menettelyn tunnetuksi tekemisessä yksittäisten tuomioistuinten mahdollisuudet vaikuttaa ovat kuitenkin hyvin rajalliset. Todennäköisesti vain valtakunnallisella tasolla toteutetulla “mainoskampanjalla” voisi olla laajempaa vaikutusta tässä suhteessa. Erityisesti oikeusministeriöllä saattaisi nyt olla miettimisen paikka. Jos minkäänlaisia “tempauksia” ei järjestetä, saattaa koko menettely jäädä pysyvästi marginaali-ilmiöksi.

Toisaalta on myös mahdollista, ettei tällaiselle menettelylle ole aidosti kovin laajaa kysyntää. Vaikka tuomarin rooli normaalin riitaprosessiin valmisteluvaiheeseen aina kuuluvassa sovinnon edistämisessä poikkeaa edellä todetuista tavoin teorian tasolla varsin selkeästi sovittelutuomarin roolista, ei ero käytännön tasolla kuitenkaan ole ehkä niin suuri. Tuomarit ovat vuodesta 1993 käytössä olleessa sovinnonedistämismenettelyssä alkaneet ilmeisesti yhä enemmän lähestyä sellaisia menettelytapoja kuin mitä tuomioistuinsovittelussa noudatetaan eli että osapuolia yritetään myös siinä menettelyssä auttaa löytämään ratkaisu, jonka molemmat osapuolet “pystyvät sietämään”. On todennäköistä, ettei esimerkiksi enää pohdita juurikaan sitä, voiko tuomari sovinnonedistämismenettelyssä vahvistaa muunkinlaisen kuin tiukasti aineellista oikeutta vastaavan sovinnon. Onhan esimerkiksi työjutuissa tavanomaista, että työnantajat maksavat itsensä ulos riidasta, vaikka olisivat juridisesti vahvoillakin, elatusapujutuissa osapuolet käyvät joskus istunnoissa avoimesti kauppaa elatusavun määrästä jne. Luultavasti sovinnon vahvistamisessa ei olla myöskään enää aivan yhtä ehdottomia sen suhteen, pysyykö vahvistettava sovinto tiukasti kanteen rajojen sisäpuolella. Eli uutuutena suomalaiseen oikeuskulttuuriin tullut sovinnon edistäminen on alkanut melko lyhyessä ajassa toimia käytännössä niin hyvin ja joustavasti, ettei erilliselle tuomioistuinsovittelulle ole mahdollisesti enää niin paljoa tilaa. Tähän viittaavat myös edellä kerrotut kokemukset Ruotsista. Sovinnonedistäminen toimii sielläkin tehokkaasti.

Tuomioistuinsovittelun houkuttelevuutta voisi lisätä sillä, että se olisi hyvin nopeasti saatavana jollain tavalla päivystysluntoisena. Eli että riitapukarit

pääsisivät hakemuksen tehtyään suurin piirtein samana päivänä keskustelemaan asiasta tuomarin johdolla tai että riita-asian valmisteluistuntoon voisi tarvittaessa tulla samantien “tuore” sovittelutuomari ilman että asian siirtämisestä tuomioistuinsovitteluun aiheutuisi asian käsittelylle turhia kouke-
roita ja ajanhukkaa. Tässä suhteessa käräjäoikeuksien sisäisilläkin järjeste-
lyillä voitaisiin saada jotain aikaiseksi.